

Dysgu Cymraeg Uwch 3 (B2)

www.dysgucymraeg.cymru

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

CYMRAG

Dysgu
Learn

Croeso!

Croeso i Gwrs Uwch 3. Yn y cwrs yma, byddwch chi'n mwynhau darnau darllen, gwyllo a gwrando sy'n dod o lyfrau neu gylchgronau Cymraeg, ac o raglenni ar Radio Cymru ac S4C. Bydd adrannau **Gwybodaeth o iaith** ym mhob uned hefyd, yn ogystal ag adrannau **Cefndir** sy'n trafod pwnc am y Gymru gyfoes neu bwnc hanesyddol. Bydd yr eirfa ar ddechrau'r uned yn codi yn yr uned, felly bydd yn well dysgu'r eirfa cyn y wers. Mae'r darnau **Gwrando a gwyllo** ar ein gwefan - www.dysgucymraeg.cymru – ac mae ymarferion eraill i'ch helpu chi gyda geirfa a gramadeg hefyd. Mae adrannau **Gwaith cartref** yng nghefn y llyfr yma.

Mae'n bwysig ymarfer eich sgiliau mor aml â phosib y tu allan i'r dosbarth – gwrandewch ar Radio Cymru, gwylwch S4C a darllenwch yn Gymraeg! Bydd eich tiwtor hefyd yn dweud wrthoch chi am lawer o gyfleoedd i ymarfer a defnyddio'ch Cymraeg.

Pob lwc!

Uned 1

Nod yr uned hon yw...

- Cyflwyno agweddau ar arholiad Defnyddio'r Gymraeg Uwch
- Dysgu am gylchgronau Cymraeg

Geirfa

● enwau benywaidd	<i>feminine nouns</i>
● enwau gwrywaidd	<i>masculine nouns</i>
● berfau	<i>verbs</i>
● ansoddeiriau	<i>adjectives</i>
● arall	<i>other</i>

carfan(au) *squad(s), cohort(s)*

côl *lap*

deiseb(au) *petition(s)*

amod(au) *condition(s)*

ansawdd *quality*

bygythiad(au) *threat(s)*

camargraff(iadau) *wrong impression(s)*

cyflwr (cyflyrau) *state, condition(s)*

economi (economïau) *economy (-ies)*

glin(iau) *lap(s)*

hwb *boost*

pryder(on) *concern(s)*

trigolion *residents*

canfod *to find, to discover*

cynddeiriogi *to infuriate*

cywiro *to correct*

dod i'r amlwg *to come to light*

dwyn pwysau (ar) *to put pressure (on)*

erlyn *to prosecute*

goddef *to put up with; to suffer*

gorffwys *to rest*

gwrthwynebu *to oppose*

lletya *to lodge, to have accommodation*

manteisio (ar) *to take advantage (of)*

mynegi *to express*

ymsefydlu *to establish oneself*

annerbyniol *unacceptable*

hollbwysig *pwysig iawn, iawn*

negyddol *negative*

ôl-radd *postgraduate*

tebygol *likely*

bellach	erbyn hyn
Clawdd Offa	<i>Offa's Dyke</i>
codiad cyflog	<i>pay rise</i>
cytuno'n llwyr	<i>to completely agree</i>
dod at eu coed	<i>to come to their senses</i>
dros dro	<i>temporary</i>
Dulyn	<i>Dublin</i>
effaith andwyol	<i>a detrimental effect</i>
er lles	<i>for the benefit (of)</i>
gwrthwynebu'n chwyn	<i>to vehemently oppose</i>
loes calon	<i>cause of distress</i>
testun gofid	<i>a matter of concern</i>
traed moch	<i>chaos, mess, shambles</i>
yn y pen draw	<i>in the long run</i>

Geiriau pwysig i mi...

.....

.....

.....

Siaradwch

Siarad personol – Disgrifiwch eich swydd gyntaf erioed.

Gyda'ch partner, ysgrifennwch enwau o leiaf 10 o swyddi gwahanol yn y blwch:

Rhestrwch hyd at bump o swyddi rydych chi wedi'u gwneud isod, heblaw am y swydd gyntaf. Byddwch yn barod i siarad am bob un o'r swyddi hyn.

Disgrifiwch eich swydd gyntaf erioed

Soniwch am:

- beth oedd y swydd
- pam ceisioch chi am y swydd yma
- beth rydych chi'n ei gofio am y cyfweiliad
- eich diwrnod cyntaf yn y swydd
- beth fasech chi wedi'i wneud yn wahanol

Gwybodaeth o iaith

Gyda'ch partner, llenwch y bylchau yn y darn.

Symudodd fy nheulu i lwerddon ddwy flynedd yn ôl. Rŵan, ar ôl prynu tŷ o fewn saith milltir Ddilyn, ry'n ni wedi ymsefydlu yma diwedd. Mae'n teimlo fel fo'n gartref i ni erbyn hyn. hi ddim yn hawdd i ni ar y dechrau. Cymerodd hi fisoedd cyn i mi gael swydd ac mae bywyd yn galed gyflog. Ond symud yma yn y lle cyntaf? Wel, mae sawl rheswm: Gwyddeles ydy fy ngwraig i; cafodd hi ei a'i magu yn Nulyn. Ers i ni ddechrau mynd allan efo'n , ro'n i'n gwybod mai i lwerddon y basai'n rhaid i ni symud yn y pen draw. Mae ei hi'n ddwfn yma, a'i theulu mawr i gyd yn byw o fewn carreg i ni. Dywedodd Sinéad wrtha i fod hynny'n amod, cyn i ni briodi! Felly dyma fi. Ar hyn o bryd, dw i'n gweithio i'r Bwrdd Twristiaeth ac yn llawer o gwmpas lwerddon mewn car neu ar drên. Os caf fi hwyl arni dros y flwyddyn, bydda i'n cael codiad cyflog, ac yn gorfod mwy o amser yn mynd o le i le. Dw i'n poeni tipyn bach am hynny, gan y plant yn fach o hyd. Maen nhw'n hoffi gweld dadi, a ar stori cyn mynd i'r gwely! Maen nhw'n siarad Cymraeg efo fi, ond dw i'n gwybod mai Saesneg fydd eu prif nhw yn y pen draw. Mae teulu Sinéad yn help mawr wrth gwrs, a byddai'n anodd iawn hebddyn nhw. Trwy lwc, maen nhw'n bobl ddymunol a dw i'n mwynhau bod yn eu cwmni nhw.

Dw i'n teimlo am Gymru ambell waith, pan fydda i'n clywed gan ffrindiau neu deulu yno, ond ddylwn i ddim cwyno!

Ymarfer

Cyfieithwch:

1. *He seems to be sleeping at last.*

.....

2. *He seems to be listening to me.*

.....

3. *She seems to be going without food.*

.....

4. *It seems as if they are forgetting their roots.*

.....

5. *It seems as if we are within half an hour of the airport.*

.....

Gwranddo - Profiadau personol

Siaradwch

- Ydych chi erioed wedi byw neu weithio dramor?
- Ydych chi'n nabod rhywun sy wedi byw neu weithio dramor?

Yma, mae'r cyflwynydd newyddion, Bethan Rhys Roberts yn siarad am ei chyfnod yn gweithio fel 'au pair' yn Ffrainc, ar raglen BBC Radio Cymru *Beti a'i Phobl*.

Rhan 1

Mae Bethan yn dod o'r gogledd. Gwrandewch arni hi'n siarad a nodwch y geiriau rydych chi'n eu clywed sy'n dangos ei bod hi'n dod o'r gogledd:

.....

.....

.....

Rhan 2

Gwrandewch am yr ymadroddion yma:

Ro'n i wastad yn dewis gweini.

Mae rhaid i ti gael hwn yn iawn.

Mae 'na olwg bryderus arnat ti.

Mi ollyngais i'r tatws yng nghôl Madame Rhif 1.

Ymarfer

1. Ro'n i wastad yn dewis gweini – Pan o'ch chi'n blentyn, pa un o'ch chi'n arfer ei ddewis?

rygbi	pêl-droed
sglodion	tatws pob
darllen	gwyllo'r teledu
gwaith cartref	diogi
hufen iâ gyda <i>flake</i>	hufen iâ heb <i>flake</i>

2. Mae rhaid i ti gael hwn yn iawn – Rydyn ni'n cyfieithu 'cael yn iawn' fel *to get right*. Sut mae dweud?

I got it right.

.....

I'm determined to get it right.

.....

I will get it right eventually.

.....

3. Mae 'na olwg bryderus arnat ti.

4. Mi ollyngais i'r tatws – Atebwch y cwestiynau:

Beth wnaeth y gweinydd?

Gollyngodd e'r plât.

Beth wnaeth y gôl-geidwad?

.....

Beth wnaeth y pysgotwr?

.....

Beth wnaeth y gyrrwr tacsî?

.....

Beth wnaeth y myfyriwr?

.....

Beth wnaeth yr heddlu?

.....

Atebwch y cwestiynau:

1. Pam aeth Bethan at **deulu**, yn lle mynd i Brifysgol yn Ffrainc?

.....

2. Heblaw am eu ffordd o fyw, beth oedd yn profi i Bethan eu bod nhw'n deulu cyfoethog?

.....

3. Roedd gwraig y tŷ yn yfed gormod, yn ôl Bethan. Pam doedd hynny ddim yn broblem, ar yr wyneb?

.....

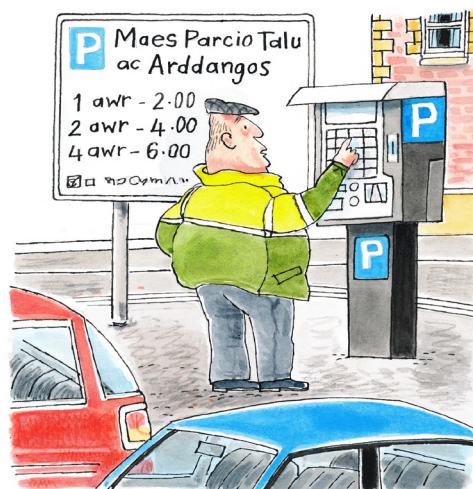
4. Pam doedd dim angen i Bethan helpu i goginio yn y gegin ar ddiwrnod y parti?

.....

5. Pam roedd cyflwr Bethan a chyflwr gwraig y tŷ'n wahanol, ar ôl bod yn yr ardd?

.....

Siaradwch - Pwnc llosg - Dylai parcio mewn trefi fod yn rhad ac am ddim

Gyda'ch partner, disgrifiwch beth rydych chi'n ei weld yn y llun.

Geirfa – Ceisiwch ddefnyddio pob un o'r isod mewn brawddeg:

hwb i'r economi
 effaith andwyol
 busnesau lleol
 llinellau melyn dwbl
 toriadau
 arian mân

Gyda phartner newydd, trafodwch y pwnc **Dylai parcio mewn trefi fod yn rhad ac am ddim**. Ceisiwch ddefnyddio un o'r brawddegau isod:

Dw i'n cytuno'n llwyr. Dw i'n anghytuno'n llwyr. Dw i'n cytuno i raddau.

Gwybodaeth o iaith**Aralleirio**

Gyda'ch partner, ailysgrifennwch y frawddeg gan ddefnyddio'r sbardun mewn prif lythrennau. Dylai'r frawddeg newydd fod mor agos â phosib at y frawddeg wreiddiol o ran ystyr. Mae'n bosib y bydd angen treiglo'r gair sbardun yn yr ateb.

Enghraifft – Llyfrau Saesneg sy orau gan John, nid llyfrau Cymraeg. **GWELL**
 Mae'n well gyda/gan John lyfrau Saesneg na llyfrau Cymraeg.

1. Mae Mair yn bwriadu stopio 'smygu. **GORAU**
 Mae Mair yn bwriadu 'smygu.

2. Gadawodd John glwb y Gweilch yn ddiweddar iawn. **NEWYDD**
 clwb y Gweilch.

3. Does dim byd mwy cyffrous i mi na gwyllo gêm rygbi dda. **PETH**
 i mi yw gwyllo gêm rygbi dda.

4. Ffeindiaist ti rywbeth arall yn y cwpwrdd? **O HYD**
 i rywbeth arall yn y cwpwrdd?

5. Dw i ddim yn poeni pwy sy'n mynd. **OTS**

..... pwy sy'n mynd.

6. Rwy't ti'n hollol gywir. **LLYGAD**

Rwy't ti yn

7. Mae mwy na digon o ddysgwyr ar y cwrs. **HEN**

..... o ddysgwyr ar y cwrs.

8. Mae sawl ffordd brysur yn y ddinas. **LLAWER**

..... prysur yn y ddinas.

Ymarfer

sawl / llawer o

Rydyn ni'n defnyddio **sawl** gydag enwau unigol a **llawer o** neu **nifer o** gydag enwau lluosog, e.e. Mae sawl **enw** ar y rhestr ar gyfer y daith. / Mae llawer o **enwau** ar y rhestr ar gyfer y daith.

Llenwch y tabl isod trwy roi'r fersiynau **sawl** neu **llawer o/nifer o** o'r brawddegau cyfatebol.

sawl	llawer o / nifer o
Mae sawl tŷ yn ein stryd ni wedi cael ei beintio'n ddiweddar.	
	Roedd llawer o blant gartre'n sâl ddydd Gwener diwethaf.
Roedd sawl cadair yn wag yn y cyfarfod.	
Mae sawl damwain wedi bod yn y fan honno.	
	Mae'r Llywodraeth yn cynnal llawer o arolygon er mwyn canfod barn y cyhoedd.

Mae sawl swyddfa ar gau heddiw ledled Cymru.	
Mae sawl atyniad poblogaidd i ymwelwyr yn Sir Benfro.	
Mae sawl cadeirydd wedi methu cadw trefn ar y pwyllgor hwnnw.	
	Mae llawer o genhedloedd yn cael diwrnod o wyliau ar ddydd gŵyl eu nawddsant.
Mae sawl creadur diddorol yn llechu yn nyfroedd y llyn.	

Ymarfer

newydd

Cofiwch ddefnyddio **newydd** yn lle **wedi** pan fydd rhywbeth **newydd** ddigwydd! A chofiwch am y **treiglad meddal** hefyd!

Meddyliwch am frawddegau sy'n dweud beth sydd **newydd** ddigwydd yn y sefyllfaoedd isod:

e.e. Mae Ceri a Jac yn mynd ar eu mis mêl. Maen nhw **newydd** briodi.

Mae Carys yn tynnu'r platiau D oddi ar ei char.

.....

Mae Hywel yn mynd i deithio rownd y byd.

.....

Mae Rhys a Ffion yn cael parti twymo'r tŷ/cynhesu'r cartref heno.

.....

Mae hi wedi cael llawer o gardiau llongyfarchiadau.

.....

Mae'n rhaid iddo fe orffwys am
chwe wythnos.

.....

Mae'r plant yn wlyb.

.....

Siaradwch – rhoi'r gorau i...

- Beth dych/dach chi wedi rhoi'r gorau i'w wneud (yn ddiweddar neu yn y gorffennol)?
- Beth lichech/hoffech chi roi'r gorau iddo?
- Beth ddylech chi roi'r gorau iddo?
- Ydych chi'n nabod rhywun sy wedi newid ei fywyd trwy roi'r gorau i rywbeth?

Cymraeg ffurfiol

Pwrpas yr adran hon yw eich helpu i ddeall Cymraeg ysgrifenedig, ffurfiol.

Un nodwedd ar Gymraeg ffurfiol yw peidio â defnyddio'r rhagenwau (*pronouns*) ar ôl berfau ac arddodiaid, e.e.:

Rheol	Llafar	Ysgrifenedig	Ffurfiol
Gollwng i > ychwanegu f pan fydd llafariad (person cyntaf unigol)	bydda i/mi fydda i	bydda i	byddaf
	ata i/ato i	ata i	ataf
Newid n yn m (ail berson lluosog – ni)	ro'n ni/roedden ni	roedden ni	yr oeddem
	arnon ni	arnon ni	arnom
Gollwng nhw > ychwanegu t	byddan nhw/ mi fyddan nhw	byddan nhw	byddant
	iddyn nhw	iddyn nhw	iddynt

*Dyw **n** ddim yn troi yn **m** yn y dyfodol:

byddwn ni/mi fyddwn ni

byddwn ni

byddwn

Felly, beth yw'r ffurfiau llafar ar gyfer yr isod?

roeddent

ohonom

byddem

canant

aethom

amdanaf

drostynt

Cyn y wers nesaf, edrychwch o'ch cwmpas i weld a ydych chi'n gallu gweld rhai o'r ffurfiau yma. Mae lle i chi eu hysgrifennu nhw yn y Gwaith cartref.

Cefndir - Cylchgronau Cymraeg

Byddwch chi'n cael cerdyn gan eich tiwtor sy'n cynnwys gwybodaeth am un o'r cylchgronau isod. Codwch ar eich traed a siaradwch â gweddill y dosbarth er mwyn casglu gwybodaeth am y cylchgronau eraill.

Cylchgrawn	Disgrifiad
<i>Barddas</i>	
<i>Barn</i>	
<i>Bore da ac law!</i>	
<i>Cara</i>	
<i>CIP</i>	
<i>Golwg</i>	
<i>Lingo Newydd</i>	
<i>Lysh</i>	
<i>O'r Pedwar Gwynt</i>	
<i>Wcw</i>	
<i>Y Cymro</i>	
<i>Y Selar</i>	
<i>Y Wawr</i>	

Siaradwch

Ydych chi erioed wedi darllen un o'r cylchgronau uchod? Os nad ydych chi, pa un sy'n apelio atoch chi fwya?

Golwg

Cafodd y fideo ei wneud yn 2018, pan oedd cylchgrawn *Golwg* yn dathlu ei ben-blwydd yn 30 oed.

Mae'r fideo hefyd yn trafod gwefan newyddion *Golwg 360* a chylchgronau eraill sy'n cael eu cyhoeddi gan gwmni *Golwg*.

1. Cafodd rhifyn o *Golwg* ei gyhoeddi yn Eisteddfod Casnewydd, 1988. Beth oedd yn arbennig am y rhifyn hwnnw?

.....

.....

2. Roedd Siân Sutton yn cyfrannu i gylchgrawn *Golwg* yn 1988. Mae hi'n dweud bod "y drefen (y drefn) wedi newid yn llwyr ers y dechrau". Esboniwch sut roedd hi'n ysgrifennu ac yn anfon erthyglau bryd hynny.

.....

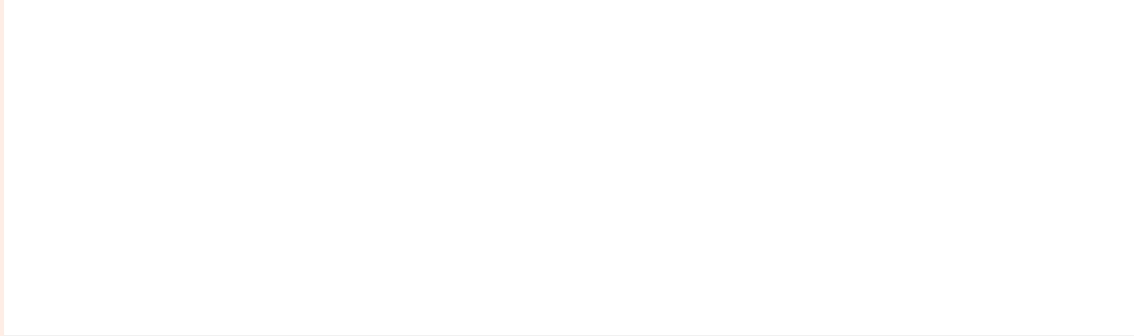
.....

3. Beth oedd yn bwysig iawn wrth gysylltu â phobl yn y dyddiau cynnar? Sut mae newyddiadurwyr *Golwg* yn dod o hyd i bobl y dyddiau hyn?

.....

.....

4. Nodwch un ffaith ddiddorol arall o'r fideo yn y blwch isod.

5. Yn ôl Dylan Iorwerth, buodd cyfnod hir cyn eu bod nhw'n gallu "rhoi *Go/wg* ar ei draed." Mae **troed** a **traed** yn cael eu defnyddio mewn llawer o eiriau ac ymadroddion Cymraeg. Gyda'ch partner, ceisiwch gyfieithu'r canlynol:

<i>footnote</i>
<i>barefooted</i>
<i>I put my foot down.</i>
<i>He put his foot in it. (hi)</i>
<i>mess, chaos</i>
<i>something is afoot</i>
<i>the foot of the bed</i>
<i>like crows' feet</i> (ysgrifen)

6. Mae Dylan Iorwerth yn dweud bod *Go/wg* yn arfer cael ei **ddylunio â llaw**. Gyda'ch partner, ceisiwch feddwl am o leiaf dri pheth sydd fel arfer yn cael eu gwneud **â llaw** a nodwch nhw fan hyn.

7. Wrth siarad am y gwaith o baratoi *Go/wg*, mae Siân Sutton yn dweud "...mae'n **ddi-baid**, does dim diwedd iddi a dweud y gwir." Mae **di-baid** yn golygu diddiwedd. Mae **di-** ar ddechrau gair yn gwrth-ddweud (*contradict*) y peth sy'n dilyn, fel *non-*, *dis-* neu *un-* yn Saesneg. Gyda'ch partner, allwch chi ddyfalu beth yw ystyr y geiriau isod, sydd hefyd yn dechrau â **di-**? Rhowch ddiffiniad Cymraeg yn hytrach na chyfieithiad Saesneg. Cofiwch fod treigladd meddal yn dilyn **di-**.

di-asgwrn-cefn

di-drefn

di-hwyl

di-liw

di-wifr

didalent

digartref

Siaradwch

- Sut rydych chi'n hoffi darllen y newyddion? Mewn print neu ar-lein?
- Ydych chi'n tanysgrifio i unrhyw gylchgrawn, unrhyw wasanaeth ar-lein neu unrhyw wasanaeth ffrydio?
- Mae siaradwyr y fideo yn sôn am gloriau cofiadwy *Go/wg* ac yn dewis eu hoff enghreifftiau.

Dylan Iorwerth: Pum gwleidydd ar y llwyfan ar ôl canlyniad Refferendwm 1997.

Siân Sutton: Pryder am golli cannoedd o swyddi yng ngwaith dur Port Talbot yn 2016.

Owain Schiavone: Geraint Thomas yn ennill y Tour de France yn 2018 a phêl-droedwyr Cymru yng nghystadleuaeth yr Euros yn 2016.

- Ydych chi'n cofio'r digwyddiadau hyn?
- Pa luniau o gylchgronau neu bapurau newydd sydd wedi aros yn eich cof chi?
- Beth yw digwyddiadau pwysicaf y 30 mlynedd diwethaf, yn eich barn chi?

Uned 2

Nod yr uned hon yw...

- Cyflwyno agweddau ar arholiad Defnyddio'r Gymraeg Uwch
- Dysgu am fudiadau Cymraeg

Geirfa

annibyniaeth *independence*

argraff(iadau) *impression(s)*

dealltwriaeth *understanding*

disgyblaeth(au) *discipline(s)*

giât (giatiau) *gate(s)*

haid (heidiau) *flock(s), swarm(s)*

magwraeth *upbringing*

rhesymeg *logic*

sgrech(iadau) *scream(s)*

ysbrydoliaeth *inspiration*

adroddiad(au) *report(s)*

cloffni *lameness*

cyfrifoldeb(au) *responsibility (-ies)*

cysondeb(au) *consistency (-ies)*

dyfalbarhad *perseverance*

enaid (eneidiau) *soul(s)*

glanweithdra *cleanliness,
hygiene*

pafin(au) *pavement(s)*

sylwedd(au) *substance(s)*

tramgwydd(au) *offence(s);
hindrance(s)*

**ysgyfant
(ysgyfaint)** *lung(s)*

camu *to step*

cnoi *to bite; to chew*

croesawu *to welcome*

crynu *to shake, to shiver*

cydymffurfio (â) *to conform (with)*

cyd-weld (â) *cytuno (â)*

cymeradwyo *to applaud;
to approve*

cynnau *to light; to
switch on*

dihysbyddu *to drain,
to exhaust*

dirgrynu *to vibrate*

dychmygu *to imagine*

eilio *to second*

eilunaddoli *to idolise*

enwi *to name*

glynu (wrth) *to stick (to)*

addysgol *educational*

aflonydd *restless,
fidgety; uneasy*

anystywallt *unmanageable,
unruly*

ariannog *cyfoethog*

cenfigennus *jealous*

clodwiw *praiseworthy*

cyson *consistent*

diarhebol *proverbial*

enfawr *anferth*

ffafriol *favourable*

gwarthus *disgraceful*

hallt *salty*

hunanymybodol *self-conscious*

gwamalu	<i>to be frivolous</i>
gwgu	<i>to frown</i>
gwrido	<i>to blush</i>
hongian	<i>to hang</i>
llofnodi	<i>to sign</i>
rhwygo	<i>to rip, to tear</i>
straffaglu	<i>to struggle</i>
sugno	<i>to suck</i>
synhwyro	<i>to sense</i>
tramgwyddo	<i>to offend, to be offended</i>
ymateb	<i>to respond</i>

llwm	<i>bleak, bare, destitute</i>
petrus	<i>worried, concerned</i>

beirniadu'n hallt	<i>to severely criticise</i>
dim clem	<i>dim syniad</i>
yr un enaid byw	<i>not a soul</i>

Geiriau pwysig i mi...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Darllen a siaradwch

Un rheol yn ormod (Colofn Beca Brown, *Barn*)

Gyda phob tymor addysgol newydd, daw'r straeon arferol am blant yn cael eu troi o ryw ysgol neu'i gilydd am dorri rheolau'r wisg. Yn ddiweddar, Hartsdown Academy yng Nghaint oedd yr ysgol ddaeth i sylw'r wasg, wrth i dros hanner cant o blant gael eu hel adref ar ddiwrnod cynta'r tymor am wisgo rhywbeth nad oedd yn cydymffurfio â'r rheolau.

Mae gen i amheuan am werth gwisg ysgol o unrhyw fath, heb sôn am un sydd â rheolau caeth, ond un o'r pethau a'm trawodd gyntaf am y stori yma oedd mai merched oedd y rhai oedd yn ymddangos yn yr adroddiadau, ac mai dillad merched oedd y rhan fwyaf o'r enghreifftiau a roddwyd o wisg yn tramgwyddo. Sgert ry fyr, trowsus rhy dynn, ffrials ar y sanau, bwcl aur ar esgid, esgidiau anaddas a dim *blazer* – dyna'r troseddau.

Mae yna rywbeth anghysurus iawn yn y syniad o oedolyn – dyn yn aml – yn penderfynu bod sgert merch ysgol yn rhy fyr, neu fod ei throwsus yn rhy dynn amdani. Rydw i wedi teimlo erioed bod gwisg ysgol yn arbennig o greulon wrth ferched, gan fod glasoed a hormonau'n golygu bod merched yn newid eu siâp mewn ffordd amlwg iawn, a bod gwisg unffurf yn medru tynnu sylw at y newidiadau hynny mewn modd sy'n eu gwneud yn anghyfforddus a hunanymwybodol. Dydy merched yn eu glasoed 'chwaith ddim wastad eisiau cuddio'u siâp newydd mewn gwisg ysgol wrywaidd ei steil, gan deimlo'n 'ffrympi' a di-ryw. Mae bechgyn yn mynd drwy newidiadau mawr hefyd wrth gwrs, ond dydyn nhw ddim yn newidiadau sy'n dylanwadu yr un fath ar yr hyn maen nhw'n debygol o fod eisiau ei wisgo.

Pan o'n i yn yr ysgol, doedd dim hawl gan ferched i wisgo trowsus. Doedd neb yn fodlon rhoi rheswm dros hyn, dim ond mai dyna oedd y rheol, ond fe ddywedodd un o nyrsus yr ysgol wrtha i nad oedd hi'n addas i ferched wisgo trowsus oherwydd glanweithdra. Dechreuwyd deiseb yn fuan wedyn, a chafwyd buddugoliaeth drowsusol glir.

Y ddadl gallaf dros gael gwisg ysgol yw bod gwisg unffurf yn lleihau'r gwahaniaeth rhwng y plant ariannog a'r plant tlotach. Os mai dyna yw'r bwriad tu cefn i sefydlu gwisg ysgol yna mae'n syniad digon clodwiw, ond dydw i ddim gant y cant yn siŵr ei fod yn gweithio. Dydy plant ddim yn wirion, ac yn anffodus, mae'r math o ffôn sydd gan blentyn, y trênyrs sydd ganddyn nhw yn y wers ymarfer corff, y lle maen nhw'n byw ynddo, beth maen nhw'n ei gymryd i ginio, a sut gar sydd gan Mam neu Dad wrth giât yr ysgol – mae'r pethau yma i gyd yn nodi'n glir y gwahaniaeth cymdeithasol rhwng plant a'u cyfoedion.

Disgyblaeth yw'r ddadl arall – eto, rhesymeg ddigon clodwiw, ond yn ôl fy nealltwriaeth i o siarad efo athrawon, y plant sy'n torri'r rheolau gwisg yw'r rhai sydd hefyd yn torri pob rheol arall. Dyma'r rhai sydd yn anystywallt yn y gwersi, yn ddigywilydd efo staff ac sy'n 'anghofio' eu gwaith cartref yn gyson. Onid dyma'r tramgwyddau a ddylai arwain at gosb?

Mae'n syniad poblogaidd hefyd fod ffurf-wisg yn paratoi person ifanc at y byd gwaith. Eto, mi welaf y rhesymeg, ond dydy'r siwt ddim mor boblogaidd ag y bu hi yn y gweithle, ac mae yna gant a mil o bethau pwysicach na gwisg pan fo rhywun yn paratoi person ifanc at ennill cyflog. Annibyniaeth, cyfrifoldeb, dyfalbarhad, derbyn bod gwaith weithiau yn *boring*, ac yn bwysicach na dim arall – sgiliau pobl. Y gallu i siarad efo rhywun yn synhwyrol wyneb yn wyneb, ac nid dim ond dros y bali tecst.

A beth am ffurf-wisg yn gyffredinol? Ydy, mae'r argraff gyntaf y mae rhywun yn ei rhoi'n bwysig, ond os nad oes yna fawr o sylwedd tu cefn i'r argraff ffafriol honno, beth yw'r pwynt? Beth am yr ail a'r drydedd argraff, pan nad oes neb bellach yn sylwi ar y siwt? Fe feirniadwyd Jeremy Corbyn yn hallt gan David Cameron am beidio â gwisgo tei – dyn a oedd yn ddigon hapus i roi bil o £53,000 i'r trethdalwr am gynghorydd ffasiwn i'w wraig.

Rydan ni i gyd yn hoff o wneud argraff, ond dyna'n union ydy hi – argraff, a rhan fechan iawn o'r stori ydy hynny.

Siaradwch

- Beth yw'r pum prif bwynt yn yr erthygl? Trafodwch yn eich grŵp.
- Disgrifiwch eich profiadau personol o wisg ysgol, gan gynnwys disgrifio'ch gwisg ysgol chi.
- Ydych chi'n gwisgo'r lliw yna'n aml nawr?
- Ydych chi erioed wedi gwisgo gwisg yn ystod eich bywyd gwaith?
- Ydych chi'n gallu meddwl am deitl gwahanol i'r darn?

Gwybodaeth o iaith - Dewis y ffurf gywir

1. Roedd y môr yn pan hwylodd y cwch i lwerddon.
 - a. ddrwg
 - b. anodd
 - c. wael
 - ch. arw

2. neuadd y pentref gan y maer ddoe.
 - a. Agora
 - b. Agorodd
 - c. Agorwyd
 - ch. Agorir

3. Mae angen rhywun arall i weithio ar hyn: mae'n sefyllfa ddirifol!
 - a. mawr
 - b. eitha
 - c. llawn
 - ch. tipyn o

4. Hoffwn ddiolch o i chi am eich gwaith.
 - a. ran
 - b. fawr
 - c. lawenydd
 - ch. galon

5. i'r theatr am ddeg o'r gloch.
 - a. Gadaelais
 - b. Gadiais
 - c. Gadaeais
 - ch. Gadewais

6. Mae'r sefyllfa'n warthus; do'n i ddim yn gwybod bod pethau â hyn.
 - a. cyn gynted
 - b. cystal
 - c. cynddrwg
 - ch. fel

7. Ymddangosodd y lleidr y llys ar gyhuddiad o ddwyn.
 - a. gerbron
 - b. ar flaen
 - c. ymhen
 - ch. wrth

8. Dw i wedi dechrau dod i arfer edrych ar y sgrin.
 - a. ac
 - b. ag
 - c. â
 - ch. o

Ymarfer

Mae berfau amhersonol sydd â'r terfyniad **-wyd** yn dweud bod rhywbeth wedi digwydd heb ddweud pwy wnaeth hynny, e.e.:

Cyflwynwyd adroddiad. (*A report was presented.*)

Er mwyn dweud pwy wnaeth, gallwn ni naill ai ychwanegu **gan** neu ddefnyddio **berf bersonol**:

Cyflwynwyd adroddiad gan y pennaeth.

Cyflwynodd y pennaeth adroddiad.

Trowch y brawddegau isod yn frawddegau sy'n defnyddio berfau amhersonol:

1. Croesawodd y cadeirydd bawb i'r cyfarfod.

.....

2. Diolchodd y pennaeth i'r staff am eu gwaith.

.....

3. Enillodd Casnewydd y gêm gyda dwy gôl yn yr ail hanner.

.....

4. Gwnaeth Dafydd y cynnig.

.....

5. Eiliodd Eleri'r cynnig.

.....

Mawr angen/Gwir angen

Er mwyn cryfhau datganiad sy'n dweud bod angen rhywbeth, gallwn ni ychwanegu **mawr/gwir** o flaen y gair **angen**. Mae dweud bod **mawr angen/gwir angen** rhywbeth yn debyg i'r ymadrodd Saesneg *...is desperately needed*.

Meddylwch am frawddegau sy'n dweud bod **mawr angen/gwir angen** rhywbeth yn y sefyllfaoedd isod:

e.e. Mae'r tanc petrol bron yn wag.

Mae mawr angen petrol arnon ni./
Mae gwir angen petrol arnon ni.

Mae gormod o bobl yn ddi-waith neu ar gyflogau isel yn yr ardal yma.

.....

Roedd rhaid i'r tîm ganslo pum gêm y tymor diwethaf oherwydd nad oedd dyfarnwr ar gael.

.....

Mae'r paent a'r papur wal yn frwnt yn y tŷ 'ma.

.....

Mae'r trenau i Gaereglwys wastad yn hwyr ac yn orlawn.

.....

Os na fydd digon o bobl wedi cynnig stiwardio, bydd rhaid canslo'r eisteddfod.

.....

Gadael

Am faint o'r gloch aeth Alun adre neithiwr?

10:30pm

Gadawodd e'r parti am hanner awr wedi deg.

Pryd es i adre?

11:15pm

.....

Pryd aeth Eryl a Ceri?

11:50pm

.....

Beth am Eleri?

12:00am

.....

A beth amdanat ti?

1:00am

.....

Help llaw

Mae'r terfyniadau **-ais, -aist, -ir, -id, -i, -wch** yn troi'r llythyren **a** yn y sillaf cyn y terfyniad yn **e**:

gadaw- gadewais i, gadewaist ti, gadewch
gallu gelli, gellwch, gellir, gellid

Siaradwch – dod i arfer â/ag...

- Pa newid rydych chi wedi dod i arfer ag e/o?
- Ydych chi'n dechrau dod i arfer â rhywbeth?
- Ydych chi'n methu dod i arfer â rhywbeth?

Gwrando – Trafodaeth

Byddwch chi'n clywed nifer o siaradwyr yn trafod y pwnc **gwaith cartref**. Daw'r darn o raglen BBC Radio Cymru, *O'r Bae*.

Cyflwynydd: Vaughan Roderick

Siaradwr 1: Jonathan Jones

Siaradwr 2: Aled Roberts

Siaradwr 3: Manon Edwards-Ahir

Cyn gwrando ar y darn, gyda'ch partner, nodwch chwe gair y basech chi'n disgwyl eu clywed yn codi mewn trafodaeth ar thema **gwaith cartref**.

Nesaf, atebwch y cwestiynau.

1. Yn ôl Gary Lineker, mae angen...

- a. rhoi llai o waith cartre i blant.
- b. peidio â rhoi gwaith cartre i blant o gwbl.
- c. gwahardd rhieni rhag helpu eu plant.
- ch. i'w bedwar mab ganolbwyntio ar eu gwaith cartre.

2. Roedd Jonathan Jones yn gwneud gwaith cartre...

- a. os oedd e'n mwynhau'r pwnc.
- b. ar gyfer ei athro Daearyddiaeth yn unig.
- c. er ei fod e'n anobeithiol.
- ch. os oedd yr athro'n dda.

3. Safodd Jonathan Jones arholiad Mathemateg fel oedolyn oherwydd...

- a. ei fod wedi methu yn yr ysgol.
- b. bod ganddo athrawes dda.
- c. bod angen cymhwyster arall arno.
- ch. ei fod eisiau helpu un o'i blant.

4. Mae Aled Roberts...

- a. yn meddwl y dylai helpu ei fab.
- b. yn meddwl y dylai ei fab ddarllen o amgylch y pwnc.
- c. yn dweud bod athrawon da iawn gan ei fab.
- ch. yn methu gwneud gwaith cartre ei fab.

5. Yn ôl Manon, mae ei phlant...

- a. yn teimlo bod gwaith cartre'n straen.
- b. yn gwneud eu gwaith cartre'n syth.
- c. yn wahanol i'w gilydd, wrth ymateb i waith cartre.
- ch. yn gwneud eu gwaith cartre ar y ffordd i'r ysgol.

6. Mae Manon yn meddwl...

- a. bod ysgolion preifat yn dda.
- b. bod angen help ar blant sy'n gwneud gwaith cartre.
- c. bod Gary Lineker yn hollol gywir.
- ch. bod angen cyfle i blant wneud gwaith cartre yn yr ysgol.

Siaradwch – Siarad personol

Yn y darn gwranddo, mae Vaughan Roderick a'i westeion yn trafod mor bwysig yw dylanwad athrawon ar blant a phobl ifainc. Disgrifiwch yr athro/athrawes a gafodd y dylanwad mwyaf arnoch chi. Soniwch am:

- beth roedd yr athro/athrawes yn ei ddysgu
- beth oedd yn gwneud yr athro/athrawes yma'n wahanol i'r athrawon eraill
- sut basai eich bywyd chi'n wahanol heb ddylanwad yr athro/athrawes yma
- sut roedd myfyrwyr eraill yn ymateb i'r athro/athrawes yma
- beth yw hanes yr athro/athrawes erbyn heddiw.

Gwybodaeth o iaith – Llenwi bylchau

Gyda'ch partner, llenwch y bylchau yn y darn

Dw i'n cofio un tro, pan i ym mlwyddyn deg yn yr ysgol, fod rhaid i bawb fynd ar brofiad gwaith. Y dyddiau hyn, mae ymweliadau profiad gwaith yn rhan bwysig o addysg plant uwchradd, ond ar y, doedd yr ymweliadau hyn ddim yn eu cynllunio'n dda o gwbl. A bod yn, roedd fy ymweliad i yn wastraff amser llwyr, ond roedd e'n brofiad cofiadwy.

Roedd ffatri gwneud dillad drws nesa safle ein hysgol ni. Dyma'r unig weithle mawr o hanner can milltir i'r ysgol, felly roedd e'n ddewis hawdd i'r pennaeth a oedd yn gorfod trefnu ymweliadau profiad gwaith i ddau gant o blant. Wrth gwrs, doedd yn ein dosbarth ni eisiau mynd i ffatri Goodwear, ond roedd rhaid i bedwar o bob dosbarth fynd yno. Felly, yr ffordd o ddewis oedd tynnu cardiau. Dyma ein system ni: pwy oedd yn tynnu cerdyn â brenin arno o'r pecyn oedd yn gorfod mynd i Goodwear. Dyna ddigwyddodd, a'r flwyddyn honno, ro'n i'n un o'r rhai 'lwcus'. Yn y pen draw, cawson ni hwyl.

..... rheolwr y ffatri â ni o gwmpas, gan ddangos sut roedd y peiriannau'n gweithio, i ni gael gweld y gweithwyr yn gwnïo ac yn torri. Merched oedd y rhan o'r gweithwyr yn y cyfnod hwnnw, a doedden nhw ddim yn sylwi griw arall o ddisgyblion di-glem. Roedd hi'n gwbl fod y rheolwyr wedi dweud wrth y gweithwyr am ymddwyn yn dda, ac am beidio â 'smygu na rhegi o flaen y plant! O gae chwarae'r ysgol, roedd modd clywed y gweithwyr yn siarad y tu allan i'r ffatri, ac roedd yr yn eithaf anaddas i blant!

Daeth y profiad hwnnw i'r meddwl pan i'r newyddion trist ar y radio ddoe fod y ffatri'n cau, a bod cant o weithwyr yn eu gwaith.

Ymarfer - Pwy bynnag

Pwy fydd yn cael y cwpan?

Pwy bynnag fydd yn ennill y ras.

Pwy fydd yn llofnodi'r ddeiseb?

.....

Pwy fydd yn mynd i'r arddangosfa?

.....

Pwy fydd yn cael y swydd?

.....

Pwy fydd yn helpu wrth y drws?

.....

Pwy fydd yn cael y llwy bren?

.....

Siaradwch

1. Darllenwch y disgrifiad isod o fwthyn gwyliau. Trafodwch gyda'ch partner a fyddai'r bwthyn yn addas i chi ar gyfer gwyliau. Pa atyniadau sy'n apelio atoch chi a pha rai sydd ddim?

Bwthyn gwyliau ar gael

Lle i 6 gysgu, **drws nesa i** siop hufen iâ enwog Gelia yn Aberwylan. **O fewn** canllath i'r harbwr a thai bwyta'r dref ac mae'r traeth **o fewn** milltir i'r bwthyn a Pharc Hwyl y Deri a'r Mynydd Glas **o fewn** deg milltir.

2. Edrychwch ar y map drosodd a gyda'ch partner, disgrifiwch leoliad Gwesty'r Ddraig. Dwedwch beth sydd drws nesa i'r gwesty a pha atyniadau sydd o fewn hanner milltir/milltir/dwy filltir.

1. Gwesty'r Ddraig

2. Tafarn

3. Siop fferm

4. Traeth

5. Llwybr yr arfordir

6. Ty Pili-palod

7. Trac certio

8. Castell

3. Trafodwch eich cartref chi a rhywle rydych chi wedi bod yn aros ar eich gwyliau. Beth yw'r atyniadau neu'r cyfleusterau sydd o fewn gwahanol bellteroedd?

Cymraeg ffurfiol

Mewn llyfrau Cymraeg, mae'n eithaf cyffredin i weld **ffurfiau cryno**'n cael eu defnyddio yn yr amherffraith yn lle ffurfiau **roedd**, e.e.

Roeddwn i'n canu	Can wn	Roedden ni'n canu	Can em
Roeddet ti'n canu	Can et	Roeddech chi'n canu	Cane ch
Roedd e/o/hi'n canu	Can ai	Roedden nhw'n canu	Can ent

Felly, defnyddiwch ffurfiau **roedd** i ddangos eich bod chi'n deall y brawddegau isod:

1. Cerddwn i'r ysgol.

.....

2. Cerddai'r glowyr bum milltir i'r gwaith.

.....

3. Canem gyda Chôr Aberwylan.

4. Pan oeddwn i yn yr ysgol, eisteddwn yn y sedd flaen.

5. Rhedet bob nos.

6. Clywn y gog yn canu bob mis Ebrill a mis Mai.

7. Gwrandawai pawb ar y ddadl yn y Siambr.

8. Cyrhaeddai hi'n gynnar bob bore.

Fel arfer, mae berfau **mynd**, **gwneud**, **cael** a **dod** yn afreolaidd. Mae **gwybod** yn afreolaidd hefyd. Byddai'n ddefnyddiol wrth ddarllen tasech chi'n gallu adnabod y ffurfiau hyn:

Mynd	Gwneud	Cael	Dod	Gwybod
Awn	Gwnawn	Cawn	Down	Gwyddwn
Aet	Gwnaet	Caet	Doet	Gwyddet
Âi	Gwnâi	Câi	Dôi	Gwyddai
Aem	Gwnaem	Caem	Doem	Gwyddem
Aech	Gwnaech	Caech	Doech	Gwyddech
Aent	Gwnaent	Caent	Doent	Gwyddent

Gyda'ch partner, tanlinellwch ffurfiau'r amherffraith yn y paragraff isod:

A minnau'n fachgen, awn am dro gydag Wncwl Huw yn aml iawn. Crwydrem ar hyd Afon Taf neu ar hyd y llyn neu i fyny drwy'r coed. Rhedai fy ewythr yn wyllt ger glan yr afon, cwmpai ar ei hyd weithiau i chwarae saethu, safai ar un droed ar garreg lithrig yng nghanol yr afon a dringai goeden er mwyn hongian o un o'r canghennau. Ambell brynhawn Sadwrn, âi â mi cyn belled â Phontypridd. Gwyddwn fod fy mam yn hapus iawn bod fy ewythr yn gofalu amdanaf i fel hyn!

Cefndir – Mudiadau Cymraeg – Mentrau Iaith Cymru

Gwyllo 1 – Mentrau Iaith Cymru

Wrth wyllo'r fideo, llenwch y bylchau isod yn y sript:

“Rhwydwaith o
 cymunedol yw'r Mentrau Iaith,
 sy'n at gynyddu
 a chryfhau'r o'r
 Gymraeg yn ein cymunedau.”

1. Mae'r rhifau isod yn cael eu dweud yn y fideo. Yn gyntaf, ysgrifennwch y rhifau yn y dull traddodiadol, fel y maen nhw yn y fideo. Yna, esboniwch beth yw arwyddocâd y rhifau.

- 22
Arwyddocâd?
- 160,000
Arwyddocâd?
- 4,700
Arwyddocâd?

2. Nodwch ffeithiau eraill am Fentrau Iaith yn y blwch drosodd. Gallwch chi nodi gwybodaeth o'r fideo neu unrhyw beth rydych chi'n ei wybod am eich Menter Iaith leol.

Siaradwch

- Ydych chi'n defnyddio eich Menter Iaith leol?
- Beth fasai'n eich helpu chi i gynyddu eich defnydd o'r Gymraeg yn eich cymuned?

Gwyllo 2 - Menter Cwm Gwendraeth Elli

Cyn gwyllo'r fideo, edrychwch ar y tabl isod, sy'n cynnwys geiriau a ddefnyddir yn y fideo. Gyda'ch partner, cysylltwch y geiriau â'r diffiniadau cywir.

Gair	Diffiniad
llwyddiant	yn hwyrach, yn nes ymlaen
awyddus	maen nhw'n cael eu gwneud am hwyl, i addysgu neu i godi arian
gweithgareddau	teimlo'n ofnus ac yn ddigalon
pryderu	brwdfrydig – eisiau gwneud rhywbeth yn fawr iawn
hwb	canlyniad da
diweddarach	rhywbeth sy'n gwthio i fyny neu ymlaen; rhywbeth sy'n rhoi cefnogaeth

1. Beth ddigwyddodd yn 1989?

.....

2. Beth ddigwyddodd yn 1991?

.....

3. Beth oedd yn arbennig am Fenter Cwm Gwendraeth?

.....

4. Sut mae'r Fenter hon wedi newid erbyn heddiw? Nodwch ddwy ffaith.

.....

5. Yn y blwch isod, nodwch y gwasanaethau y mae Menter Cwm Gwendraeth Elli yn eu cynnig heddiw.

Siaradwch

- Edrychwch ar y gwasanaethau yn y blwch, a threfnwch nhw mewn rhestr yn ôl eich blaenoriaethau chi.
- Pa wasanaethau a gweithgareddau yw'r pwysicaf?
- Yna, trafodwch eich rhestr gyda'ch partner. Ydy eich rhestri chi'n wahanol?

Cefndir - Mudiadau Cymraeg - Yr Urdd

Beth rydych chi'n ei wybod am yr Urdd?

Gwybod	Ddim yn siŵr	Eisiau gwybod

Ewch o gwmpas y dosbarth i gasglu gwybodaeth am waith yr Urdd oddi ar gardiau sydd wedi'u dosbarthu i aelodau'r dosbarth. Yna, yn eich geiriau eich hun, ysgrifennwch ychydig o wybodaeth o dan bob pennawd yn y tabl isod.

Beth yw'r Urdd?
Sefydlu'r Urdd
Gwersyll Llangrannog
Gwersyll Glan-Ilyn
Gwersyll Caerdydd
Eisteddfod yr Urdd
Neges Ewyllys Da
Taith Patagonia
Gala Nofio'r Urdd
Chwaraeon
Hwngari

Siaradwch

- Ydych chi erioed wedi cymryd rhan yn un o weithgareddau'r Urdd?
- Ydych chi'n mwynhau gweithgareddau awyr agored?
- Beth yw eich barn chi am weithgareddau cystadleuol i blant?

Uned 3

Nod yr uned hon yw...

- Cyflwyno agweddau ar arholiad Defnyddio'r Gymraeg Uwch
- Dysgu am gerddoriaeth Gymraeg

Geirfa

cyllideb(au)	<i>budget(s)</i>
darpariaeth(au)	<i>provision(s)</i>
erw(au)	<i>acre(s)</i>
goruchwyliaeth	<i>supervision</i>
hinsawdd	<i>climate</i>
llafariad (llafariaid)	<i>vowel(s)</i>

awyru	<i>to air</i>
cael gafael (ar)	<i>to get hold (of)</i>
crebachu	<i>to decrease, to contract, to shrivel</i>
crynhoi	<i>to summarise</i>
Cymreigio	<i>to make (more) Welsh</i>
dadbacio	<i>to unpack</i>
disgyn	<i>to descend</i>
diystyru	<i>to disregard</i>
dymuno	<i>to wish</i>
gohebu	<i>to report</i>
gwawrio	<i>to dawn</i>
gweithredu	<i>to operate; to take action</i>
gwresogi	<i>to heat</i>
lleddfu	<i>to ease</i>
lifo	<i>to flow</i>
plymio	<i>to dive; to dip</i>
siomi	<i>to disappoint</i>
trydaneiddio	<i>to electrify</i>

arddodiad (arddodiaid)	<i>preposition(s)</i>
arhosiad (arosiadau)	<i>stay(s)</i>
bogel	<i>belly button</i>
buddsoddiad(au)	<i>investment(s)</i>
cam(au)	<i>step(s)</i>
concrïd	<i>concrete</i>
cwest(au)	<i>inquest(s)</i>
cyflymder	<i>speed</i>
gwelliant (gwelliannau)	<i>improvement(s); amendment(s)</i>
isadeiledd(au)	<i>infrastructure(s)</i>
mur(iau)	<i>wal(iau)</i>
nod(au)	<i>aim(s)</i>
nwydd(au)	<i>merchandise, goods</i>
rheithgor(au)	<i>jury (juries)</i>
rhwydwaith (rhwydweithiau)	<i>network(s)</i>

arswydus	<i>fearful; frightful</i>
boddhaol	<i>satisfactory</i>
cyfredol	<i>current</i>
cynaliadwy	<i>sustainable</i>
cynt	<i>previous</i>
dianaf	<i>unhurt, not injured</i>
drudfawr	<i>drud iawn</i>
dyddiedig	<i>dated (llythyr)</i>
eang	<i>broad</i>
estynedig	<i>extended</i>
fforddiadwy	<i>affordable</i>
helaeth	<i>extensive</i>
oedrannus	<i>hen</i>
pellgyrhaeddol	<i>far-reaching</i>
pwrpasol	<i>purposeful; bespoke</i>
tanddwr	<i>underwater</i>

ar draws	<i>across</i>
dan glo	<i>locked up</i>
dirfawr angen	<i>angen mawr iawn</i>
fodd bynnag	<i>beth bynnag</i>
gwneud iawn am	<i>to make up for</i>
llu awyr	<i>air force</i>
mae'n bryd...	<i>it's time...</i>
o'r golwg	<i>out of sight</i>
oriau bwy gilydd	<i>llawer iawn o oriau/amser</i>
yn ddiau	<i>heb os nac oni bai</i>
yn y cyfamser	<i>in the meantime</i>
yn yr un modd	<i>yn yr un ffordd</i>
ynghyd â	<i>along with</i>

Geiriau pwysig i mi...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Siaradwch

Pwnc Ilosg – Rydyn ni'n lwcus bod y Gwasanaeth Iechyd yn gweithio'n dda.

Gyda'ch partner, ysgrifennwch enwau o leiaf 10 o eiriau sy'n berthnasol i'r Gwasanaeth Iechyd yn y blwch:

Gyda'ch partner, edrychwch ar y llun a disgrifiwch yr ystafell aros.

Cyn trafod y pwnc mawr, trafodwch bob un o'r datganiadau isod. Ydych chi'n cytuno?

- Mae'n hawdd cael apwyntiad yn fy meddygfa i.
- Mae gormod o bobl yn mynd i'r Adrannau Brys.
- Mae rhestri aros am lawdriniaeth yn rhy hir.
- Mae nyrsys yn gweithio'n galed iawn a dylen nhw ennill mwy o arian.

Nesaf, trafodwch y pwnc – **Rydyn ni'n lwcus bod y Gwasanaeth Iechyd yn gweithio'n dda**. Ceisiwch ddefnyddio'r ymadrodd 'Diwedd y gân yw'r geiniog' pan fyddwch chi'n siarad.

Gwybodaeth o iaith - Aralleirio

Gyda'ch partner, ailysgrifennwch y frawddeg gan ddefnyddio'r sbardun mewn priflythrennau. Dylai'r frawddeg newydd fod mor agos â phosib at y frawddeg wreiddiol o ran ystyr. Mae'n bosib y bydd angen treiglo'r gair sbardun yn yr ateb.

Enghraifft – Mae Mair yn bwriadu stopio 'smygu.

GORAU

Mae Mair yn bwriadu rhoi'r gorau i 'smygu.

1. Rhaid i ni ein dau gael cyfarfod yn fuan.

GILYDD

Rhaid i ni yn fuan.

2. Rhedodd hi i'r tŷ yn gyflym iawn.

NERTH

Rhedodd hi i'r tŷ

3. Tasai hi ddim wedi bwrw glaw, baswn i wedi mwynhau!

ONI BAI

....., baswn i wedi mwynhau!

4. Dw i'n siŵr. Mae e ar y pwyllgor.

BOD

..... ar y pwyllgor.

5. Wnei di drïo hyn?

CYNNIG

Wnei di?

6. Roedd yr athro'n gwybod na ddylai weiddi ar y plant.

CODI

Roedd yr athro'n gwybod na ddylai

7. Aeth e i'r siop, wedyn aeth e i'r dafarn.

CYN

Aeth e i'r siop i'r dafarn.

8. Roedd pawb yn meddwl bod hyn yn amhosibl i'r athletwyr.

POSIBL

..... i'r athletwyr.

Ymarfer

ein/eich/ei gilydd

Dych/Dach chi'n mynd ar yr un bws?

Ydyn, 'dyn ni'n mynd gyda'n gilydd.

Ydyn, dan ni'n mynd efo'n gilydd.

Ydyn nhw'n mynd ar yr un bws?

Ydyn ni'n mynd ar yr un bws?

Fyddwn ni'n gweld ein gilydd?

Byddwch, byddwch chi'n gweld eich gilydd.

Byddwch, mi fyddwch chi'n gweld eich gilydd.

Fyddwch chi'n gweld eich gilydd?

Fyddan nhw'n gweld ei gilydd?

Sut mae pethau rhyngddyn nhw?

Maen nhw'n siarad â'i gilydd erbyn hyn.

Maen nhw'n siarad efo'i gilydd erbyn hyn.

Sut mae pethau rhyngddoch chi?

Ydyn nhw'n ymarfer gofyn cwestiynau?

Ydyn, maen nhw'n ymarfer gofyn i'w gilydd.

Dych/Dach chi'n ymarfer gofyn cwestiynau?

Ydyn ni'n ymarfer gofyn cwestiynau?

nerth eich traed

Dau ymadrodd cyffredin sy'n defnyddio'r gair **nerth** ydy:

- **nerth eich traed** – sy'n cael ei ddefnyddio gyda **rhedeg** fel arfer ac sy'n golygu mor gyflym ag y gallwch chi;
- **nerth eich pen(nau)** – sy'n cael ei ddefnyddio gyda **gweiddi** neu **sgrechian** neu **canu** ac sy'n golygu mor uchel ag y gallwch chi (h.y. gwneud cymaint o sŵn â phosib).

Rhowch y ffurfiau cywir ar yr ymadroddion **nerth eich pen** neu **nerth eich traed** yn y bylchau yn y brawddegau canlynol:

1. Rhedodd y plant pan chwythodd yr athro ei chwiban.
2. "Dw i eisiau i ti ganu pan fyddi di ar y llwyfan," meddai ei fam wrth Wil.
3. Gwibiodd Sioned tuag at y llinell gais.
4. Roedd rhaid i Dafydd weiddi er mwyn i'r bobl yng nghefn y neuadd ei glywed.
5. Byddwn ni'n canu os bydd Cymru yn ennill y gêm ddydd Sadwrn.

Siaradwch – Rhoi cynnig arni

- Ydych chi wedi rhoi cynnig ar ddysgu iaith arall (heblaw am y Gymraeg)? Sut hwyl gawsoch chi?
- Ar beth rydych chi wedi rhoi cynnig ond heb ddal ati? Pam rhoddoch chi gynnig ar hyn a pham na wnaethoch chi barhau?
- Ar beth hoffech chi roi cynnig ryw ddydd?

Gwrando - Gwybodaeth ffeithiol

Byddwch chi'n clywed eitem estynedig am ddamwain trên a ddigwyddodd yn ardal Glan-rhyd, Sir Gaerfyrddin, dros 30 mlynedd yn ôl. Daw'r darn o raglen BBC Radio Cymru, *Post Cyntaf*.

Ceisiwch ddyfalu pa eiriau y byddwch chi'n eu clywed mewn darn am ddamwain trên:

.....

.....

.....

Mae Alun Lenny'n dod o'r de. Gwrandewch arno fe'n siarad a nodwch y geiriau rydych chi'n eu clywed sy'n dangos ei fod e'n dod o'r de:

.....

.....

.....

Atebwch y cwestiynau:

1. O ble roedd y trên wedi dechrau ei daith, ac i ble roedd y trên i fod i fynd?

.....

2. Faint o bobl oedd ar y trên, pan ddigwyddodd y ddamwain?

.....

3. Yn Llandysul, beth oedd wedi dangos i Alun Lenny fod y glaw wedi bod yn drwm?

.....

4. Beth mae Alun Lenny'n ei gofio am farn y rheithgor yn y cwest?

.....

Siaradwch

- Faint o'r geiriau nodoch chi cyn gwrando ar y darn a gododd yn yr eitem?
- Pryd roedd y storm ddiwetha yn lleol? Beth oedd effeithiau'r storm?

Darllen a siaradwch – Trafnidiaeth gyhoeddus yng Nghymru

Annwyl Olygydd,

Darllenais yn eich papur am gynllun Llywodraeth Cymru i adeiladu trydedd bont dros Afon Menai. Mae cynlluniau eisoes wedi'u cyhoeddi i wario miliynau o bunnau yn lledu'r A55 yn Sir y Fflint, heb sôn am yr holl arian sy'n cael ei wario ar draffordd yr M4 yng Nghymru. Er y bydd y cynlluniau hyn yn lleddfu'r tagfeydd traffig yn y manau penodol hynny, mae'n debyg, y cyfan a fydd yn digwydd yn y pen draw ydy bod mwy a mwy o geir a lorïau yn teithio ar hyd y ffordd hyn ac yn cyrraedd y rhwystr nesaf yn gynt. Bydd tagfeydd traffig mwy difrifol nag erioed, felly, mewn rhannau eraill o'r wlad, er enghraifft Allt Rhualt a Phenmaenmawr ar yr A55, Port Talbot ar yr M4 neu ar yr A40 y tu hwnt i Gaerfyrddin. Mewn deng mlynedd, bydd angen llu o gynlluniau newydd drudfawr i ddelio â'r holl bwysau ychwanegol ar isadeiledd ein priffyrdd y bydd y 'gwelliannau' wedi'u creu. Dim ond symud y broblem mae'r cynlluniau newydd, nid ei datrys hi.

Yn y cyfamser, bydd yr holl lygredd mae'r cerbydau hyn yn ei achosi'n parhau i gynyddu, gan achosi niwed i iechyd y boblogaeth a newidiadau pellgyrhaeddol i'r hinsawdd. Bydd ein hardaloedd gwyrdd yn parhau i grebachu a bydd cynefinoedd ein bywyd gwyllt yn parhau i ddiflannu ar gyflymder arswydus. Beth ydy'r pwynt i'r Llywodraeth wario biliynau er mwyn tynnu rhyw ddeng munud oddi ar fy siwrne os na fydda i'n gallu anadlu awyr iach ar ôl cyrraedd?

Dw i ddim yn deall pam mae'r Llywodraeth mor awyddus i ddatblygu ein traffyrdd a'n priffyrdd, beth bynnag. Byddai'n gwneud llawer mwy o synnwyr buddsoddi'r holl arian mewn cynlluniau i ddatblygu'r rheilffyrdd. Pe bai'r Llywodraeth yn sicrhau bod y prif leiniau i gyd yn cael eu trydaneiddio a bod y gwasanaeth yn gyflym, yn ddibynadwy ac yn fforddiadwy, byddai llawer mwy o yrwyr yn fodlon gadael eu ceir gartref a byddai llawer mwy o gwmnïau masnachol yn fodlon i'w nwyddau gael eu dosbarthu ar y trêen. Byddai'n rhaid adfer ac ailagor sawl hen reilffordd er mwyn sicrhau rhwydwaith cyflawn i Gymru, wrth gwrs, ond byddai hynny'n fuddsoddiad llawer mwy synhwyrol a chynaliadwy nag adeiladu a lledu mwy a mwy o ffordd ar draws y wlad.

A beth am ein porthladdoedd? Mae pawb fel pe baen nhw'n diystyru defnyddio'r môr i gludo nwyddau a theithwyr. Mae llongau'n cysylltu Cymru ac Iwerddon, wrth gwrs, ond pam na ellid datblygu gwasanaeth fferi rhwng Bryste ac Abertawe neu Abergwaun? Byddai hynny'n lleihau'r pwysau ar yr M4 ac ar Bont Hafren yn enwedig. Yn yr un modd, beth am ddatblygu cysylltiadau fferi rhwng Lerpwl ac Ynys Môn? Fyddai dim galw am bont newydd dros Afon Menai na thraffordd chwe lôn yn Sir y Fflint wedyn.

Un peth sy'n gyffredin i holl gynlluniau'r Llywodraeth ydy eu bod nhw'n ceisio datblygu llwybrau trafndiaeth Dwyrain-Gorllewin. Yn y bôn, felly, eu prif nod ydy gwella'r cysylltiadau â Lloegr a'r perygl ydy mai Iwerddon fydd yn elwa fwyaf o'r cysylltiadau hynny yn y pen draw. Mae dirfawr angen i'r Llywodraeth ddechrau meddwl am ddatblygu cysylltiadau De-Gogledd yng Nghymru. Fyddwn i ddim wir o blaid llyncu erwau o dir gwyrdd a chyfrannu i broblem llygredd trwy droi yr A470 yn draffordd tair lôn o Landudno i Gaerdydd, ond byddai hynny'n ddefnydd gwell o gyllideb y Llywodraeth na'r cynlluniau cyfredol. Yn ddelfrydol, byddwn am weld rhwydwaith eang o reilffyrdd cyflym rhwng De a Gogledd ynghyd â chysylltiadau fferi cyson rhwng Sir y Fflint, Ynys Môn, Aberystwyth, Sir Benfro, Abertawe a Chaerdydd. Mae'n hen bryd i'r Llywodraeth ddechrau meddwl am Gymru fel gwlad yn hytrach nag fel coridor bach hwylus rhwng Lloegr ac Iwerddon.

Yn gywir,
Ceri Powys

1. Ydych chi'n gallu crynhoi'r pum prif bwynt yn y llythyr?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Trafodwch eich profiadau personol o deithio yng Nghymru. Ydych chi'n defnyddio trafndiaeth gyhoeddus yn lleol?

3. Meddyliwch am deitl posib i'r llythyr hwn mewn papur newydd.

.....

4. Dewch o hyd i bedwar **enw lluosog** yn y darn, sy ddim yn ffurfio'r lluosog gyda **-au** nac **-iau**. Ysgrifennwch nhw yma ac yna ceisiwch feddwl am enw arall sy'n dilyn yr un patrwm.

- i.
- ii.
- iii.
- iv.

Gwybodaeth o iaith - Dewis y ffurf gywir

Dewiswch yr ateb mwyaf tebygol a allai fynd yn y bwch.

1. Roedd tri yn cymryd rhan yn y sioe.
 - a. plant
 - b. phlant
 - c. phlentyn
 - ch. plentyn
2. Wnei di ddangos yr ateb i mi, os di'n dda?
 - a. gwelwch
 - b. gweli
 - c. gwnei
 - ch. gwela
3. Dyma'r tro i mi ddarllen y llyfr.
 - a. trifed
 - b. trydydd
 - c. trydedd
 - ch. tri
4. Edrychaf ymlaen glywed oddi wrthyich.
 - a. am
 - b. wrth
 - c. i
 - ch. at
5. Os nad wyt ti'n gyrru'n ofalus, byddi di'n damwain.
 - a. achosi
 - b. sefydlu
 - c. gwneud
 - ch. annog
6. Po o bobl sy'n darllen y sbwriel yma, gorau oll.
 - a. bynnag
 - b. lawer
 - c. faint
 - ch. leiaf

7. Mae'n well gennyf fyw yma symud i Lanaber.

- a. neu
- b. na
- c. nac
- ch. ni

8. Mae'n bryd i ti roi meddwl ar, rwyf ti'n mynd yn ddiog.

- a. dân
- b. fynd
- c. dro
- ch. waith

Y tro cyntaf

Enw gwrywaidd yw **tro**, ac ar ôl y trefnolion (ail, trydydd, pedwerydd a.y.y.b.), dim ond y treigladd meddal ar ôl **ail** sydd gyda ni. Cofiwch fod yr enw'n dod **cyn** y trefnolyn **cyntaf**:

y tro cyntaf
 yr ail **dro**
 y trydydd tro
 y pedwerydd tro
 y pumed tro
 y chweched tro... ac yn y blaen

Gyda'ch partner, dilynwch y patrwm i ateb y gosodiadau isod gyda **y tro cyntaf, yr ail dro** ac yn y blaen:

e.e. Dwyf ti ddim wedi bod yma o'r blaen?

Nac ydw/Naddo, dyma'r tro cyntaf i mi fod yma.

Rwyf ti wedi gwneud hyn unwaith o'r blaen?

Ydw/Do, dyma'r i mi wneud hyn.

Rwyf ti wedi gweld y ffilm yma ddwywaith o'r blaen?

Ydw/Do,

Rwyt ti wedi ennill y cwpan dair
gwaith o'r blaen?

Ydw/Do,

Rwyt ti wedi symud tŷ bedair
gwaith o'r blaen?

Ydw/Do,

Rwyt ti wedi colli dy ffôn bum
gwaith o'r blaen?

Ydw/Do,

Rwyt ti wedi cystadlu yn yr eisteddfod
naw gwaith o'r blaen?

Ydw/Do,

Po...

Byddwch chi'n gweld y gair **po** mewn rhai ymadroddion. Yr ymadrodd mwyaf cyffredin ydy **gorau po...** Ystyr hyn yw ei bod yn well i'r cyflwr sy'n cael ei ddisgrifio gan yr ansoddair nesaf fod mor eithafol â phosibl, e.e. **gorau po fwyaf o bobl fydd yno** = hoffwn i weld cymaint â phosibl o bobl yno.

Dewiswch yr ansoddair mwyaf priodol o'r rhestr ganlynol i'w ddefnyddio gyda'r ymadrodd **gorau po...** i ateb y cwestiynau isod. Cofiwch **dreiglo'n feddal** ar ôl **po**:

cyntaf

mwyaf

lleiaf

cryfaf

pellaf

dyfnaf

i. Wyt ti eisiau mynd cyn bo hir?

Ydw/Oes – gorau po

ii. Mae eisiau digon o ddŵr yn y pwll os
wyt ti'n mynd i blymio i mewn.

Oes

iii. Wyt ti'n hoffi dy de yn wan?

Nac ydw, wir

iv. Gobeithio bydd digon o fwyd
yn y parti.

Ie/la

v. Gobeithio na fydd gormod o
fwyd ar y diwedd.

Ie/la

vi. Wyt ti eisiau gosod dy babell
yn agos at un y Dafisiad?

Ddim o gwbl

Cymraeg ffurfiol – Cymalau sy'n defnyddio 'y'

Rydych chi eisoes wedi gweld **y** yn cael ei ddefnyddio i uno dau hanner brawddeg mewn cymal enwol:

Dw i'n gwybod **y** bydd hi'n bwrw glaw yfory.

Roeddwn i'n gobeithio **y** byddech chi'n cyrraedd mewn pryd.

Ond, weithiau mae angen defnyddio **y** yn lle **a** mewn cymalau. Mae tair rheol:

1. Edrychwch ar y ddau gymal isod:

y rhaglen **a** glywais i

y rhaglen **y** gwrandawais i **arni (hi)**

Pan fydd yn rhaid defnyddio **arddodiad** gyda **berf**, mewn cymal rydyn ni'n defnyddio **y** yn hytrach nag **a**. Mae **y** yn troi'n **yr** cyn llafariad.

Cyfieithwch:

the programme I saw (gweld)

the programme I looked at (edrych ar)

2. Edrychwch ar y ddau gymal isod:

y tiwtor **a** ddysgodd y dosbarth

y tiwtor **y** dysgodd ei fab y dosbarth

Yn y cymal cyntaf, **y tiwtor** sy'n gwneud y weithred yn y ferf gryno (dysgodd), felly rydyn ni'n defnyddio **a** i gyflwyno'r ferf. Yn yr ail gymal, **ei fab** sy'n gwneud y weithred yn y ferf gryno. Rydyn ni'n defnyddio **y** i gyflwyno'r ferf gan fod y rhagenw meddiannol (*possesive pronoun*) yn y cymal.

Cyfieithwch:

the girl I saw.

the girl whose mother I saw.

3. Edrychwch ar y ddau gymal isod:

y dyn **a** dalais i

y dyn **y** bydda i'n ei dalu

Os bydd y goddrych a'r gwrthrych yn **wahanol** (fel uchod), rhaid i ni ddefnyddio **y** gyda berfau cwmpasog. Ond byddwch yn ofalus; yn y cymal hwn – y dyn a fydd yn talu – y dyn yw'r goddrych ac rydyn ni'n parhau i siarad amdano fe yn yr un cymal.

Cyfieithwch:

the car I drove

the car I will be driving

Cysylltwch y brawddegau isod trwy ddefnyddio cymal gan ddefnyddio **y**.

e.e Dyma'r papur. Gofynnaist ti am y papur y bore 'ma.
Dyma'r papur **y** gofynnaist ti amdano y bore 'ma.

1. Dyma'r ysgol. Ysgrifennodd yr awdur am yr ysgol.

2. Weloch chi'r car? Talais i £3,000 am y car.

3. Dyna'r bachgen. Byddwn i'n hoffi llongyfarch y bachgen.

4. Glywaist ti'r gân? Gwrandawais i ar y gân ddoe.

5. Dyna'r dillad. Talon nhw am y dillad echdoe.

6. Wyt ti wedi gweld y llyfrau? Edrychon ni ar y llyfrau neithiwr.

7. Ydych chi wedi gweld y dyn? Bydda i'n gweld y dyn yfory.

8. Dyna'r ferch. Enillodd partner y ferch y brif wobr.

Cefndir – Cerddoriaeth gyfoes Gymraeg

Datblygodd canu pop yng Nghymru gyda'r mudiad protest, a hynny yn y 1960au. Dechreuodd Dafydd Iwan ganu caneuon protest i gyd-fynd ag ymgyrchoedd Cymdeithas yr Iaith Gymraeg. Yna, gyda'i gyfaill Huw Jones, sefydlodd Dafydd Iwan Gwmni Sain er mwyn cynhyrchu recordiau o safon uchel, yn gerddorol ac yn dechnegol.

Roedd dylanwad canu gwerin yn drwm ar lawer o'r bandiau Cymraeg cyntaf, ond yn ystod y saithdegau a'r wythdegau, datblygodd y sîn Gymraeg i gynnwys pob math o arddulliau, o reggae Geraint Jarman a'r Cynganeddwyr, cerddoriaeth ddawns Tŷ Gwydr, i gerddoriaeth pync Yr Anhrefn.

Heddiw, mae amrywiaeth o fandiau ac artistiaid yn canu yn Gymraeg ac yn creu cerddoriaeth o safon uchel iawn. Efallai nad ydynt yn denu torfeydd enfawr fel bandiau Cymraeg yr wythdegau, ond mae'n sicr yn gyfnod cyffrous yn hanes cerddoriaeth gyfoes Gymraeg. Diolch i'r we, mae cerddoriaeth Gymraeg yn cyrraedd pobl ym mhedwar ban y byd, a phoblogrwydd artistiaid megis Gwenno – sy'n canu yn Gymraeg ac yn Gernyweg – yn dangos bod modd cael gyrfa lwyddiannus trwy ganu mewn iaith leiafrifol.

Fideo 1

Mae'r fideo hwn yn trafod poblogrwydd bandiau Cymraeg a Chymreig yn y 1990au, a arweiniodd at fathu'r term 'Cŵl Cymru.'

Diolch i Tinopolis am eu caniatâd caredig i ddefnyddio'r rhaglen hon.

1. Wrth wyllo'r fideo am y tro cyntaf, rhwch gylch o gwmpas y geiriau hyn pan fyddwch chi'n eu clywed nhw:

**agwedd
byrlymus**

**tanddaearol
adlewyrchiad**

**prif ffrwd
tysteb**

rhwydwaith

Ydych chi'n gwybod beth yw ystyr rhai o'r geiriau hyn? Os nad ydych chi'n gwybod ystyr pob un, trafodwch nhw gyda'ch partner a cheisiwch ddyfalu beth yw eu hystyr.

2. Yn ôl cyfranwyr y rhaglen, sut roedd cerddoriaeth gyfoes Gymreig yn cael ei gweld gan weddill y byd ar ddechrau'r 1990au?

.....
.....

3. Gwrandewch yn ofalus ar Lisa Gwilym, y cyflwynydd, a llenwch y bylchau isod: "Ond o dan yr, tra bod Thatcher yn gweddnwid Cymru yn yr 80au, roedd wedi dechrau yn y byd cerddoriaeth Gymraeg, wrth i agwedd pync roc cenhedlaeth newydd o fandiau."

4. Pam roedd angen labeli recordiau Cymraeg newydd?

.....
.....

5. Sut cafodd y sin roc Gymraeg sylw 'y tu hwnt i Glawdd Offa'?

.....
.....

6. Mae Rhys Mwyn yn dweud: "Roedden ni'n deud... Mae popeth sy 'di bod o'r blaen yn amherthnasol. Dyma'r to newydd."

Yn Gymraeg, mae **to** yn gallu golygu cenhedlaeth (*generation*), *lineage* neu *order*.

Gyda'ch partner, ysgrifennwch frawddeg sy'n defnyddio **to** yn yr ystyr yma:

.....

Yna, meddyliwch am eiriau neu ymadroddion eraill sy'n defnyddio **to**, er enghraifft **tŷ to gwellt**, ac ysgrifennwch nhw yn y blwch.

Siaradwch

- Mae Lisa Gwilym yn dweud bod cerddoriaeth Gymraeg newydd y 1990au “yn gynhyrfus, yn gyfoes ac yn **codi gwrychyn**”. Ystyr **codi gwrychyn** yw ei fod yn gwneud i rywun deimlo’n flin / grac (yn debyg i *to bristle* yn Saesneg). Trafodwch rywbeth sy’n **codi’ch gwrychyn** chi ar hyn o bryd.
- Pa mor bwysig oedd cerddoriaeth i chi pan oeddech chi’n ifancach? Oedd unrhyw gerddoriaeth roeddech chi’n ei chwarae yn **codi gwrychyn** eich teulu?
- Ydych chi’n cofio’r nawdegau cynnar? Beth yw eich atgofion chi o’r cyfnod hwnnw? Os nad ydych chi’n cofio’r nawdegau, soniwch am gyfnod pwysig arall yn eich bywyd.
- Fyddwch chi’n gwranddo ar gerddoriaeth o gyfnodau gwahanol?
- Ydych chi’n gyfarwydd â cherddoriaeth boblogaidd yn Gymraeg? Pa artistiaid rydych chi’n eu hoffi? Ydych chi wedi gweld unigolion neu grwpiau’n canu’n fyw?

Fideo 2

Anorac (2019) Ffilm gan Huw Stephens a Gruffydd Davies. Diolch i Boom Cymru am eu caniatâd caredig i ddefnyddio clipiau o’r ffilm.

Mae Huw Stephens yn DJ ar Radio Cymru a Radio 1, ac wedi trefnu llawer o wyliau a digwyddiadau cerddorol. Ffilm ddogfen yw *Anorac*, sy’n trafod ei obsesiwn â cherddoriaeth Gymraeg. Mae’n cynnwys perfformiadau gwych gan fandiau ac artistiaid amrywiol o bob cwr o Gymru, yn ogystal â sgysiau diddorol am hanes a datblygiad cerddoriaeth Gymraeg gyfoes.

Wrth wyllo'r fideo, gwnewch nodiadau yn y blwch isod. Yna, gyda'ch partner, ysgrifennwch bum cwestiwn i'w gofyn i aelodau'r dosbarth.

Cwestiynau

1.
2.
3.
4.
5.

Sut mae'r dosbarth yn gwrando ar gerddoriaeth?

Enw	Ar y radio	Ffrydio / lawrlwytho	CD/ Feinyl	Yn fyw	Ddim yn gwrando ar gerddoriaeth

Siaradwch

- Beth yw eich barn chi am y gerddoriaeth a glywoch chi yn y fideo?
- Hoffech chi wybod rhagor am fandiau ac artistiaid sy'n canu yn Gymraeg?
- Ydych chi erioed wedi clywed Huw Stephens ar y radio? Rhaglen Gymraeg neu raglen Saesneg oedd hi?
- Fyddwch chi'n gwrando ar Radio Cymru?
- Oes gennych chi hoff ddarlledwr radio?

Uned 4

Nod yr uned hon yw...

- Cyflwyno agweddau ar arholiad Defnyddio'r Gymraeg Uwch
- Ystyried Trychineb Aber-fan

Geirfa

canran(nau)	<i>percentage(s)</i>
Gwyddeleg	<i>Irish</i>
gyrfa(oedd)	<i>career(s)</i>
helfa (helfeydd)	<i>hunt(s); catch(es)</i>
Manceinion	<i>Manchester</i>
paradwys(au)	<i>paradise(s)</i>
Yr Amwythig	<i>Shrewsbury</i>

cyffwrdd (â)	<i>to touch</i>
digalonni	<i>to become disheartened</i>
ffurfio	<i>to form</i>
heneiddio	<i>mynd yn hen</i>
hyderu	<i>to trust, to hope</i>
parablu	<i>siarad (yn ddi-ddiwedd)</i>
plygu	<i>to fold; to bend</i>
syllu (ar)	<i>to stare (at)</i>
ymestyn	<i>to reach</i>

cip	<i>glimpse</i>
comisiynydd (comisiynwyr)	<i>commissioner(s)</i>
culfor(oedd)	<i>strait(s)</i>
cydweithrediad	<i>cooperation</i>
cyfrifiad	<i>census</i>
cynfas(au)	<i>canvas(es)</i>
cynhyrchydd (cynhyrchwyr)	<i>producer(s)</i>
cywreindeb	<i>curoisity; dexterity, refinement</i>
diben(ion)	<i>aim(s)</i>
ffrwydr(i)ad(au)	<i>explosion(s)</i>
gwair	<i>hay</i>
newyddiadurwr (-wyr)	<i>journalist(s)</i>
olew(on/au)	<i>oil(s)</i>
palas(au)	<i>palace(s)</i>
patrwm	<i>pattern(s)</i>
(patrymau)	
peintiad(au)	<i>painting(s)</i>
pensaer (penseiri)	<i>architect(s)</i>
perl(au)	<i>pearl(s)</i>
teipiadur(on)	<i>typewriter(s)</i>
twf	<i>growth</i>
y cyfan	<i>the whole</i>

bod â'ch bryd ar	<i>to have your mind set on</i>
cadw draw	<i>to keep away</i>
erbyn deall	<i>having understood</i>
mymryn	<i>ychedig bach</i>
teirawr	<i>tair awr</i>
yn drech na	<i>mightier than; superior to</i>

afresymol	<i>unreasonable</i>
Affricanaidd	<i>African</i>
awtistig	<i>autistic</i>
boreol	<i>yn perthyn i'r bore</i>
canlynol	<i>following</i>
deallusol	<i>intellectual</i>
dychmygol	<i>imaginary</i>
geirwir	<i>truthful</i>
gwleidyddol	<i>political</i>
proffidiol	<i>profitable</i>
teithiol	<i>travelling</i>

Geiriau pwysig i mi...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Siaradwch

Siarad personol – Disgrifiwch y pen-blwydd mwyaf cofiadwy a gawsoch chi erioed.

Cyn siarad am eich profiad eich hunan, gwrandewch ar Gethin Jones yn sôn wrth Dewi Llwyd am ei ben-blwydd mwyaf cofiadwy e.

1. Nodwch dair ffaith am Gethin Jones:

- i.
- ii.
- iii.

2. Pam roedd y pen-blwydd mae'n ei ddisgrifio yn y darn mor gofiadwy?

.....

Pa mor wir yw'r datganiadau isod amdanoch chi? Dewiswch un sy'n gywir ac un sy'n anghywir. Byddwch yn barod i siarad am hyn.

Dw i'n dathlu pob pen-blwydd.

Fy mhenblwyddi mawr yn unig dw i'n eu dathlu erbyn hyn.

Mae'n well gen i ddathlu penblwyddi pobl eraill na fy mhen-blwydd i.

Dw i eisiau anghofio fy mhen-blwydd i erbyn hyn.

Dw i'n dda iawn am gofio penblwyddi.

Ro'n i'n arfer cael parti pan o'n i'n blentyn.

Dw i ddim wedi cael parti pen-blwydd ers troi'n oedolyn.

Dw i'n hoffi gofyn am rywbeth dw i ei eisiau fel anrheg ben-blwydd, yn hytrach na chael syrpréis.

**Disgrifiwch y parti pen-blwydd diwetha y buoch chi ynddo fe.
Nesa, disgrifiwch y pen-blwydd mwyaf cofiadwy a gawsoch chi erioed.**

Soniwch am:

- beth oedd eich oed a pham roedd hwn yn ben-blwydd arbennig;
- beth wnaethoch chi;
- y bobl oedd yn rhan o'r achlysur;

Gwybodaeth o iaith - Llenwi bylchau

Os chi am dro i Dregaron dros yr wythnosau nesaf, mae'n bosib y byddwch chi'n gweld dau eliffant Affricanaidd!

Beth mae dau eliffant yn ei wneud yng nghefn Cymru, meddech chi? Wel, maen nhw yno i rhan mewn ffilm, a fydd yn cael ei darlledu ar S4C dros y Nadolig. Enw'r ffilm ydy *Y Syrcas*, ac mae hi'n seiliedig ar go iawn a ddigwyddodd yng nghanol y bedwaredd ar bymtheg. Daeth syrcas deithiol i'r dref ym 1848, ac yn anffodus, cafodd yr eliffant oedd ganddyn nhw ei daro'n wael tra oedden nhw yno. Ar ôl i'r anifail farw, cafodd ei yn yr ardd y tu ôl i Westy'r Talbot, medden nhw.

Dyma fu'r sbardun i'r ffilm newydd, ond mae stori ddychmygol yn clymu'r cyfan ynghyd. Sara ydy enw'r gymeriad yn y ffilm, ac mae'n dilyn ei stori hi, pan fydd y syrcas yn cyrraedd y dref.

Pam roedd angen dau eliffant i wneud y ffilm hon, gan dim ond un oedd gan y syrcas wreiddiol? Wel, roedd angen y ddau ofn bod un yn sâl neu'n methu ffilmio am ryw reswm; hefyd, dydy eliffantod ddim yn hoffi bod ar eu pennau eu, felly roedd y ddau'n gallu bod yn gwmni i'w Bu'n rhaid cael pabell fawr iddyn nhw, a digon o le iddyn nhw grwydro tu allan a chael awyr Hefyd, bu'n rhaid i'r gofalwyr 'r eliffantod â thunelli o foron, afalau a gwair.

Bydd llawer o i'w clywed yn ffilm, gan gynnwys Ffrangeg, Gwyddeleg, Almaeneg, Sbaeneg, Yoruba, yn ogystal â'r Gymraeg, wrth gwrs. Dywedodd Comisiynydd Drama S4C, 'Mae cynhyrchwyr y ffilm yn dymuno i bobl ardal Tregaron am eu croeso a'u cydweithrediad. Gobeithio bydd y gwylwyr yn mwynhau'r ffilm gyffrous hon pan fydd hi'n cael ei darlledu ar San Steffan'.

Ymarfer

bod neu mai/taw

Edrychwch ar y ddwy frawddeg isod:

gan dim ond un oedd gan y syrzas wreiddiol Mae'r cymal yn dilyn y bwlch yn **gyflawn** felly rhaid i ni ddefnyddio **mai** neu **taw**.

gan un yn y syrzas wreiddiol Mae'r cymal yn dilyn y bwlch yn **anghyflawn** felly rhaid i ni ddefnyddio **bod**.

Dyma enghreifftiau o gwestiynau llenwi bylchau yn y gorffennol. Rhwch **bod** neu **mai/taw** yn y bylchau. Efallai bydd angen treiglo **bod**.

- i. Ond mae prifathro'r Berwyn yn mynnu yr ardal gyfan yn erbyn y cynllun.
- ii. Rydym yn gwybod llawer o waith eto i'w wneud.
- iii. Rhaid cofio newyddiadurwyr eraill yn cystadlu
- iv. Gan yn Twickenham mae'r gêm.
- v. Es i â'r ci am dro am ei gŵr yn sâl yn y gwely.
- vi. Roedd yn gwybod fo oedd biau'r unig ddyn eira yn y dref.
- vii. Y peth rhyfedd yw 'r un bobl sy'n dod yn ôl flwyddyn ar ôl blwyddyn.
- viii. Ond mae pobl yn synnu Cymraes yw hi.
- ix. Gan yr Americanwyr yn cadw draw.
- x. Dw i'n siŵr ti fydd yr olaf i orffen y ras.
- xi. Bydd gwylwyr *Uned 5* yn gwybod Gethin yn gallu gwneud unrhyw beth.
- xii. Mae un o sêr enwocaf diwydiant ffilm Bollywood yn dweud yng Nghymru mae paradwys ar y ddaear.

Ymarfer

ai > ei

Cofiwch fod y deusain **ai** yn troi yn **ei** pan fyddwn ni'n ychwanegu sillaf, e.e.

iaith

ieithoedd

Ychwanegwch sillaf at y geiriau isod i wneud o leiaf **dau air** newydd bob tro:

gwaith

taith

ffaith

Gwranddo – Profiad personol

Yma, mae Helen Greenwood yn siarad am ei chefnidir ar raglen BBC Radio Cymru *Beti a'i Phobl*. Atebwch y cwestiynau ar sail y wybodaeth yn y darn.

Atebwch y cwestiynau:

1. Y dyddiau hyn, beth sy'n gallu achosi i acen Helen newid?

.....

2. Beth oedd cysylltiad cynta tad Helen ag ardal Sir Feirionnydd?

.....

3. Beth yw cysylltiad Helen â phentre Hermon erbyn hyn?

.....

4. Sut roedd tad Helen yn mynd i'r gwaith, pan oedd y teulu'n byw yn yr ardal?

.....

5. Beth sy'n awgrymu bod mam Helen ddim yn awdur llwyddiannus?

.....

Siaradwch

- Mae Helen yn dweud bod ei rhieni wedi byw mewn nifer o dai gwahanol. Disgrifiwch eich profiadau chi o symud tŷ.
- Roedd rhieni Helen yn byw heb gar. Ydych chi'n gallu byw heb gar neu ydych chi'n gallu/medru dychmygu byw heb gar?

Mae Helen yn dweud bod ei mam **â'i bryd ar fod yn awdures**. Trafodwch ystyr yr idiom yma gyda'ch partner. Yna, llenwch y bylchau isod:

Dw i â fy ar

Mae fy, (enw'r person), â'i fryd ar

.....

Mae fy , (enw'r person) â'i bryd ar

.....

Siaradwch - Pwnc llosg

Mae creu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn darged realistig.

Yn eich grŵp chi, rhestrwch y ffactorau sy o blaid cynnydd yn niferoedd y siaradwyr Cymraeg a'r ffactorau sydd yn erbyn llwyddiant y Gymraeg.

Ffactorau o blaid twf y Gymraeg	Ffactorau yn erbyn twf y Gymraeg

Gyda'ch partner, dewiswch yr ateb cywir:

i. Faint o bobl sy'n siarad Cymraeg yn ôl Cyfrifiad 2011?

- a) Tua 400,000 b) tua 600,000 c) tua 800,000

ii. Ym mha dref mae'r nifer mwyaf o siaradwyr Cymraeg?

- a) Llanelli b) Pwllheli c) Y Barri ch) Y Rhyl

iii. Pwy gyfieithodd y Beibl i'r Gymraeg?

- a) O.M. Edwards b) Saunders Lewis c) William Morgan

iv. Cywir neu anghywir:

Roedd canran y siaradwyr Cymraeg yn uwch yn 2011 nag yn 2001.

Mae lefel sgiliau pobl ddwyieithog yr un fath yn y ddwy iaith.

Mae bod yn ddwyieithog yn gallu helpu eich sgiliau deallusol chi.

Nesaf, gyda'ch partner, trafodwch y pwnc – **Mae creu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn darged realistig.**

Gwybodaeth o iaith – Aralleirio

Gyda'ch partner, ailysgrifennwch y frawddeg gan ddefnyddio'r sbardun mewn prif lythrennau. Dylai'r frawddeg newydd fod mor agos â phosib at y frawddeg wreiddiol o ran ystyr. Mae'n bosib y bydd angen treiglo'r gair sbardun yn yr ateb.

Wnei di drïo hyn?

CYNNIG

Wnei di roi cynnig ar hyn?

1. Mae'r cyfarfod wedi gorffen.

PEN

Mae'r cyfarfod

2. Does neb yn coginio'n well na Siân.

GORAU

..... am goginio.

3. Dw i ddim wedi clywed y stori o'r blaen.

CYNTA

Dyna'r glywed y stori.

4. Does neb arall i fod i wybod.

DWEUD

Paid â

5. Roedd hi'n edrych yn hapus iawn.

CLUST

Roedd hi'n

6. Doeddwn i ddim yn gwybod ble roeddwn i.

AR

Roeddwn i

7. Does dim trefn yma o gwbl.

TRAED

Mae'r trefniadau'n

8. Dwyt ti ddim wedi heneiddio o gwbl.

ERIOED

Rwyt ti'n edrych mor

Ymarfer

Y tro cynta

1985 oedd y tro cynta i mi brynu car.

Dewiswch o leiaf bump o'r isod a dywedwch wrth eich partner ym mha flwyddyn y gwnaethoch chi'r pethau hyn am y tro cynta.

prynu car

hedfan

mynd dramor

siarad Cymraeg

prynu tŷ

ennill cyflog

cael ffôn symudol

mynd i'r ysgol

Mor ifanc ag erioed

Dydyn nhw ddim yn edrych yn hen.

Nac ydyn, maen nhw mor ifanc ag erioed.

Dydyn nhw ddim yn ymddwyn yn dda.

Dydyn nhw ddim yn anghyffredin.

Dydyn nhw ddim yn hen ffasiwn.

Dydyn nhw ddim yn afresymol.

Dydyn nhw ddim yn edrych yn llac.

Idiomau

ar ben Mae'r cyfarfod ar ben. Mae'r cyfarfod wedi gorffen
Mae hi ar ben arnyn nhw. *It's all over for them.*

Siaradwch

- Ydy hi ar ben ar rywun yn y byd gwleidyddol/chwaraeon ar hyn o bryd?
- Disgrifiwch y tro diwetha i chi weld rhywun yn wên o glust i glust.
- Ydych chi'n cofio bod yn rhywle pan oedd y trefniadau'n draed moch?

Cymraeg ffurfiol - Y person cyntaf presennol

Yn ystod ail hanner y cwrs, byddwch chi'n ymarfer ysgrifennu llythyrau ffurfiol a bydd disgwyl i chi ddefnyddio person cyntaf y ferf, e.e. Dw i'n clywed > **Clywaf**. Gyda'ch partner, rhowch gynnig ar droi'r berfau anffurfiol hyn yn rhai ffurfiol. Byddwch yn ofalus gyda'r un olaf.

Dw i'n ysgrifennu

Dw i'n bwriadu

Dw i'n hyderu

Dw i'n teimlo

Dw i'n edrych ymlaen

Dw i'n gweld

Dw i'n gwybod

Cefndir - Trychineb Aber-fan

Pentref tua phedair milltir i'r de o Ferthyr Tydful yw Aber-fan. Fel cymaint o bentrefi yng nghymoedd De Cymru, tyfodd cymuned yno o ganlyniad i'r diwydiant glo.

Ar 21 Hydref 1966, digwyddodd trychineb erchyll yn Aber-fan. Roedd plant Ysgol Gynradd Pantglas newydd orffen eu gwasanaeth boreol pan lithrodd tomen o wastraff glo o'r tipiau oedd ar ben y mynydd uwchben y pentref gan ddinistrio'r ysgol a deunaw tŷ. Lladdwyd 116 o blant a 28 o oedolion.

Gwyllo a gwranddo 1: Atgofion o drychineb Aber-fan gan Wyn James

Siaradwch

1. Nodwch o leiaf dri pheth a ddysgoch chi am drychineb Aber-fan wrth wrando ar Wyn James yn siarad. Os oeddech chi'n gwybod llawer am y drychineb yn barod, a ddysgoch chi unrhyw beth newydd?

2. Llenwch y bylchau canlynol wrth wrando:

- "...ar y bore yna, wedi naw o'r gloch"
- "...roedd yna i'r bechgyn yn y pumed a'r chweched dosbarth..."
- "...i fynd i'r ysgol i ar frys..."

3. Sut mae'r rhifau canlynol yn cael eu dweud? At beth maen nhw'n cyfeirio?

16:
 3:
 50:

4. Meddyliwch am y gair **diarwybod**. (di + ar+ gwybod) yn y frawddeg '..dros amser wedyn, **yn ddiaarwybod**, roedd y dŵr wedi bod yn cronni...' Allwch chi feddwl am chwe gair arall sy'n dechrau â **di-**. Nodwch nhw isod.

.....

Beth sy'n digwydd weithiau gyda'r ail sillaf yn y geiriau hyn?

.....

5. Mae'r ymadrodd **bob hyn a hyn** yn y darn. Beth yw ystyr yr ymadrodd? Ydych chi'n gwybod am ffordd arall o ddweud yr un peth?

.....

6. Mae Wyn James yn defnyddio'r ferf **disgyn**. Meddyliwch am ddwy ferf y gallech chi eu defnyddio yn lle **disgyn**.

.....

7. Defnyddir yr ansoddair **llethol** i ddisgrifio'r distawrwydd. Ysgrifennwch ddwy frawddeg sy'n cynnwys yr ansoddair **llethol** isod:

i. gwres

.....

ii. mwyafrif

.....

Gwyllo a gwrando 2: Edrych yn ôl ar drychineb Aber-fan

1. Beth oedd ymateb pobl i'r drychineb dros gyfnodau gwahanol?

.....

.....

.....

.....

2. Pam roedd pobl yn ddig?

.....

.....

.....

.....

Siaradwch

- “Pe bai'r ysgol yna wedi bod yn Harrow neu yn Eton fydden nhw ddim wedi codi rhywbeth fel 'na uwch eu pennau nhw.” Ydych chi'n cytuno?
- ‘Mae trychinebau fel tân Tŵr Grenfell yn dangos bod rhai pobl yn y gymdeithas o hyd yn fwy tebygol o ddioddef oherwydd esgeulustod ac anghyfiawnder.’ Trafodwch.
- Sut mae cymdeithas wedi newid yn yr hanner can mlynedd a mwy ers trychineb Aber-fan? Trafodwch y canlynol:
 - iechyd a diogelwch
 - cymryd cyfrifoldeb a thalu iawndal
 - siarad am deimladau

Gwyllo a gwrando 3 – Cerdd ‘Aber-fan’ gan T. Llew Jones

I Hamelin erstmalwm
Os yw'r hen stori'n ffaith,
Fe ddaeth rhyw bibydd rhyfedd
Yn gwisgo mantell fraith.

A'r pibydd creulon hwnnw
A aeth â'r plant i gyd
A'u cloi, yn ôl yr hanes,
O fewn y mynydd mud.

A Hamelin oedd ddistaw
A'r holl gartrefi'n brudd,
A mawr fu'r galar yno
Tros lawer nos a dydd.

Distawodd chwerthin llawen
Y plant wrth chwarae 'nghyd,
Pob tegan bach yn segur,
A sŵn pob troed yn fud.

Trist iawn fu hanes colli
Y plant diniwed, gwan –
Yn Hamelin erstmalwm,
Heddiw yn Aber-fan.

T. Llew Jones

1. Pam penderfynodd Wyn a Christine James gasglu a golygu cerddi am Aber-fan?

.....

2. Rydych wedi clywed yr ymadroddion **dan yr wyneb** ac **ar yr wyneb** yn y cyfweiliadau hyn. Pa ymadroddion eraill y gallwch chi feddwl amdany'n nhw sy'n cynnwys y gair **wyneb**?

.....

3. Mae'r clip fideo yn cynnwys sawl **berf amhersonol**. Sut byddech chi'n troi'r brawddegau canlynol i'r **goddefol**?

'Fe ddarlledwyd y gerdd wedyn ar raglen *Heddiw* y nos Lun ganlynol.' >

.....

'Dw i'n credu taw dyma un o'r cerddi gorau a luniwyd.' >

.....

Ydych chi'n cofio'r terfyniadau i'w defnyddio gyda berfau amhersonol? Llenwch y bylchau yn y tabl isod.

berfenw	gorffennol	amherffaith	presennol / dyfodol
	- _____	- _____	- _____
darlledu			
llunio			
cymryd			
hudo			

4. Athro a phrifathro oedd T. Llew Jones **wrth ei alwedigaeth**. Pa ymadroddion eraill sy'n cynnwys y gair **wrth**?

.....

5. Yn y fideos rydyn ni'n clywed y berfau **ymdawelu** ac **ymuniaethu**. Allwch chi feddwl am ferfau eraill sy'n dechrau ag **ym-**?

.....

6. Gair arall y gellid ei ddefnyddio yn lle **segur** fyddai **llonydd**. Meddyliwch am eiriau eraill yn lle'r geiriau canlynol:

mantell	brith / braith	prudd	diniwed

7. Tanlinellwch yr ansoddeiriau yn y gerdd. Oes un neu ddau yn sefyll allan?

.....

.....

8. Rhowch ddau rheswm pam mae'n eironig mai T. Llew Jones a luniodd un o'r cerddi mwyaf cofiadwy i drychineb Aber-fan.

.....

.....

.....

.....

Siaradwch

- Beth sy'n debyg rhwng chwedl Hamelin a thrychineb Aber-fan?
- Oes rhywbeth arall rydych chi'n ei wybod am drychineb Aber-fan?
- Pa mor bwysig yw cofio trychineb Aber-fan er mwyn deall Cymru fodern?

Ymarfer Geirfa Uned 4

Gyda'ch partner, llenwch y bylchau.

1. Mae _____ uchel o'r dosbarth yn absennol heddiw.
2. Peidiwch â _____ â'r wal – mae'r paent yn wlyb.
3. Roedd _____ ar safle'r drychineb o fewn deg munud.
4. Roedd tîm Llanaber _____ thîm Aberheli ddydd Sadwrn diwethaf. Enillon nhw o dri deg o bwyntiau.
5. Roedd yn rhaid cau'r busnes am nad oedd e'n _____.
6. Ymddeolodd John Jones ar ôl _____ hir a llwyddiannus yn y gwasanaeth sifil.
7. Mae gweld cymaint o bobl ddigartref yn gwneud i rywun _____.
8. _____ enwog gynlluniodd yr adeilad newydd.
9. Maen nhw am i fi _____ o'r swyddfa nes bod fy annwyd wedi clirio.
10. Roedd cais y pennaeth yn gwbl _____ felly es i at yr undeb.

Uned 5

Nod yr uned hon yw...

- Cyflwyno agweddau ar arholiad Defnyddio'r Gymraeg Uwch
- Dysgu am brotest iaith

Geirfa

asen(nau)	<i>rib(s)</i>
graddfa (graddfeydd)	<i>scale(s)</i>
gweithdrefn(au)	<i>procedure(s)</i>
gweledigaeth(au)	<i>vision(s)</i>
rhagfarn(au)	<i>prejudice(s)</i>
siarter(i)	<i>charter(s)</i>
tystysgrif(au)	<i>certificate(s)</i>

anfaddeuol	<i>unforgivable</i>
anorfod	<i>unavoidable, inevitable</i>
cyfalafol	<i>capitalist</i>
cymharol	<i>comparative</i>
disgwyliedig	<i>expected</i>
diymadferth	<i>helpless</i>
gorllewinol	<i>western; westernised</i>
priodol	<i>appropriate</i>

absenoldeb(au)	<i>absence(s)</i>
baich (beichiau)	<i>burden(s)</i>
bodddhad	<i>satisfaction</i>
chwistrelliad(au)	<i>injection(s)</i>
datganiad(au)	<i>statement(s)</i>
datrysiad(au)	<i>solution(s)</i>
dirywiad	<i>deterioration</i>
elw	<i>profit</i>
ewyllys(iau)	<i>will(s)</i>
f(e)irws (feirysau)	<i>virus(es)</i>
gobennydd (gobenyddion)	<i>pillow(s)</i>
gof(aint)	<i>blacksmith(s)</i>
gweithlu(oedd)	<i>workforce(s)</i>
haint (heintiau)	<i>infection(s)</i>
hylendid	<i>hygiene</i>
lwfans(au)	<i>allowance(s)</i>
lletygarwch	<i>hospitality</i>
nawdd	<i>sponsorship</i>
presenoldeb	<i>presence, attendance</i>
sylfaenydd (sylfaenwyr)	<i>founder(s)</i>
tranc	<i>death</i>
ymholiad(au)	<i>enquiry (-ies)</i>
ymroddiad	<i>dedication</i>

adsefydlu	<i>to resettle</i>
amddifadu	<i>to deprive</i>
arlwyo	<i>to cater</i>
cartrefu	<i>to house</i>
cydweithio	<i>to work together</i>
dirywio	<i>to deteriorate</i>
disgyblu	<i>to discipline</i>
drysu	<i>to confuse</i>
eithrio	<i>to exclude;</i> <i>to exempt</i>
ffoi	<i>to flee</i>
gorfodi	<i>to force;</i> <i>to compel</i>
gweinyddu	<i>to administer,</i> <i>to officiate</i>
honni	<i>to claim,</i> <i>to allege</i>
rhagweld	<i>to foresee</i>
sgrechian	<i>to scream</i>
temptio	<i>to tempt</i>
torri ar draws	<i>to interrupt</i>
traethu	<i>to talk;</i> <i>to narrate;</i> <i>to relate</i>
ymgartrefu	<i>to settle</i>

achos(ion) brys	<i>emergency</i> <i>case(s)</i>
ar y blaen	<i>in the lead</i>
ar y cyd	<i>gyda'i gilydd</i>
ceisiwr (ceiswyr)	<i>asylum seeker(s)</i>
lloches	
enedl noddfa	<i>nation of sanctuary</i>
deufis	<i>dau fis</i>
ddim yn fêl i gyd	<i>not a bed of roses</i>
iechyd meddwl	<i>mental health</i>
o bryd i'w gilydd	<i>weithiau, o dro i dro</i>
o'r crud i'r bedd	<i>lifelong</i>
prif weithredwr	<i>chief executive</i>
torchi llewys	<i>to roll up one's</i> <i>sleeves, to</i> <i>knuckle down</i>

Geiriau pwysig i mi...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Darllen a siarad – Ffoaduriaid yn Aberystwyth

Fuoch chi erioed yn Aberystwyth? Os felly, mae'n debyg y byddwch chi'n gwybod am y prom hyfryd, Craig-glais (*Constitution Hill* neu Consti), a'r Brifysgol (neu'r 'Coleg ger y lli'). Ond tybed a wyddech chi fod Aberystwyth yn prysur ennill enw da yn fyd-eang am reswm arall?

Ers mis Rhagfyr 2015 mae dros ddeugain ffoadur o Syria wedi ymgartrefu yn Aberystwyth. Teuluoedd gyda phlant yw'r rhan fwyaf, ond mae hefyd ambell fam-gu a thad-cu a rhai pobl sengl ymysg y criw. Yn ôl gwirfoddolwyr lleol, dywed y ffoaduriaid eu bod wedi cael croeso yn y dref; mae'n lle saff a heddychlon iddynt ailadeiladu eu bywydau.

Daeth y ffoaduriaid cyntaf i Aberystwyth trwy wahoddiad Cyngor Sir Ceredigion. Wedi hynny, sefydlwyd elusen o'r enw *Aberaid*, i gefnogi'r ffoaduriaid ac i gartrefu rhagor o deuluoedd ffoaduriaid.

Un o sylfaenwyr *Aberaid* yw Siôn Meredith, sy'n rheolwr yn y sector Dysgu Cymraeg. Fel yr esbonia Siôn, nid gwaith hawdd i *Aberaid* oedd cartrefu'r teuluoedd ychwanegol.

"Roedd yn rhaid codi £9,000 o nawdd bro (*community sponsorship*) i brofi i'r Swyddfa Gartref yn Llundain fod gennym y modd i gefnogi'r ffoaduriaid. Y cam nesaf oedd cyflwyno Cynllun Adsefydlu (*Resettlement Plan*) manwl iawn i'r Swyddfa Gartref, i sicrhau pob chwarae teg i'r ffoaduriaid ar ôl iddyn nhw gyrraedd. Ond yr her fwyaf oedd dod o hyd i gartrefi addas, gan nad oes hawl gan ffoaduriaid i fyw mewn tai cyngor na thai cymdeithasol. Roedd yn rhaid dod o hyd i landlordiaid preifat dibynadwy a oedd yn fodlon derbyn lwfans lleol. Wedi hynny, buon ni'n gweithio gyda'r asiantaethau priodol i drefnu gwersi Saesneg i'r ffoaduriaid, ac fe sefydlon ni dîm gwirfoddol i gefnogi'r teulu cyntaf i ddod atom ni."

Yn ôl Siôn, mae *Aberaid* yn gwneud yr hyn na all y Cyngor Sir ei wneud, sef "creu pont, agor drysau a meithrin cyfeillgarwch" rhwng y ffoaduriaid a'r gymuned leol. Menter lwyddiannus iawn yw Clwb Cinio wythnosol *Aberaid*, lle y daw pawb â phlataid o fwyd i'w rannu. Trwy'r clwb, mae cyfeillgarwch dwfn wedi datblygu rhwng teuluoedd Syriaidd a theuluoedd lleol, sydd bellach yn mwynhau prydau bwyd yng nghartrefi ei gilydd.

Cynllun llwyddiannus arall yw'r *Syrian Dinner Project*, a sefydlwyd gan fenywod o Syria mewn cydweithrediad â'r Groes Goch. Maent wedi cynnal gwleddoedd mewn neuaddau eglwys yn ogystal â noson Syriaidd ar y cyd â bwyty yn Aberystwyth. Nod y cynllun yw helpu'r menywod i ennill incwm, profiad, sgiliau a chymwysterau fel tystysgrifau hylendid bwyd. Mae hefyd yn rhoi llawer o foddhad i'r menywod gan fod bwyd a lletygarwch yn rhan bwysig o ddiwylliant Syria. Yn y pen draw, gobeithia'r menywod sefydlu busnes arlwyo teithiol ar gyfer digwyddiadau.

Sgil hanfodol i'r ffoaduriaid yw siarad Saesneg, ac fe gynigir gwersi Saesneg am ddim iddynt. Ond mae *Aberaid* hefyd yn awyddus i addysgu'r ffoaduriaid am ddiwylliant Cymru, ac yn cefnogi unrhyw ffoaduriaid sy'n awyddus i ddysgu Cymraeg. Un o'r rheiny yw Mohammed, sydd bellach yn gweithio yn y gymuned ac mae ei gydweithwyr yn siarad Cymraeg. Nid peth hawdd yw dysgu'r iaith, ac yntau'n gweithio oriau hir ac yn gorfod ymdopi â nifer fawr o heriau wrth greu bywyd newydd iddo ef ei hun a'i deulu. Ond mae ei ddsbarth Cymraeg yn falch iawn ohono a'i gydweithwyr yn gwerthfawrogi ei ymdrech i ddysgu'r iaith.

Mae angen oriau o wirfoddoli a llawer o ewyllys da i gynnal popeth, ond nid perthynas unochrog yw hi yn ôl Siôn Meredith. Dywed fod gwirfoddolwyr *Aberaid* wedi elwa mwy o'r cyfeillgarwch nag y mae'r Syriaidd: "Dyn ni wedi derbyn mwy nag rydyn ni wedi'i roi."

Wrth gwrs, nid yw pethau'n fêl i gyd. Mae ychydig o bobl leol wedi dangos rhagfarn a chasineb tuag at y ffoaduriaid, ond enghreifftiau prin yw'r rheini. Problem arall yw diffyg cefnogaeth iechyd meddwl arbenigol i'r ffoaduriaid sydd wedi dioddef trawma difrifol. Ond ar y cyfan, mae Aberystwyth wedi estyn croeso cynnes iawn.

Erbyn heddiw, ceir mudiadau tebyg i *Aberaid* ym mhob cwr o Gymru. Cymru yw'r ail wlad yn y byd o ran estyn cefnogaeth a chodi nawdd bro i ailgartrefu ffoaduriaid. Canada sydd ar y blaen, gan ei bod yn cynnal cynlluniau nawdd bro ers blynnyddoedd maith, ac wedi ysbrydoli grwpiau fel *Aberaid* ledled y byd. Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn dda iawn o ran ei hagwedd tuag at ffoaduriaid, ac ym mis Ionawr 2019, cyhoeddodd gynllun Cenedl Noddfa. Cynllun yw hwn i sicrhau bod ffoaduriaid a cheiswyr lloches sy'n dod i Gymru yn derbyn digon o gefnogaeth a chymorth wrth ymsefydlu yn ein cymunedau.

Yn ôl Siôn Meredith, nid oes digon o bobl yn gwybod am waith da Cymru ym maes ailgartrefu ffoaduriaid. Dywed fod "...lle i ni fod yn falch fel cenedl ein bod ni'n croesawu ffoaduriaid."

Ar ôl darllen yr erthygl, nodwch y pum prif pwynt yma:

.....

.....

.....

.....

.....

- Ydych chi'n gwybod am unrhyw waith sy'n digwydd gyda ffoaduriaid yn eich ardal chi?
- Ydych chi'n gwybod am unrhyw brosiectau cymunedol lle mae pobl wedi dod at ei gilydd i gyflawni rhywbeth pwysig?
- Ydych chi'n gwneud unrhyw waith gwirfoddol?

Mae'r geiriau **croeso**, **cartref** ac **iechyd** yn codi yn y darn. Meddyliwch am gymaint â phosib o gysylltiadau – enwau, berfau, ansoddeiriau, idiomau, dywediadau.

Gwybodaeth o iaith – Dewis y ffurf gywir

Dewiswch yr ateb mwyaf tebygol a allai fynd yn y bwllch.

i. Does dim byd arbennig weld yn yr ardal.

- a. i'w
- b. yw
- c. i
- ch. o

ii. Ydy'r plant yn gwybod pryd 'r gêm yn dechrau?

- a. yw
- b. mae
- c. ydy
- ch. sy

iii. Roedd yn amlwg i bawb fod ariannol y cwmni wedi mynd o ddrwg i waeth yn ddiweddar iawn.

- a. safle
- b. sefyllfa
- c. golwg
- ch. agwedd

iv. Er nad wyt ti'n siŵr o'r ateb, rho gynnig

- a. iddi
- b. amdani
- c. wrthi
- ch. arni

v. y cyngor gyfarfod yn y neuadd ddoe.

- a. Cynhaliwyd
- b. Cynhaliodd
- c. Cynhelir
- ch. Cynhelid

vi. Er y daith yn eithaf hir, roedd pawb wedi mwynhau'r gwyliau.

- a. bod
- b. roedd
- c. gwaethaf
- ch. mai

vii. Mae hi'n gobeithio bydd hi'n mynd yfory.

- a. mai
- b. bod
- c. ei
- ch. y

viii. Doedd o obaith y byddai'r tîm yn ennill, ar ôl cymaint o anafiadau.

- a. fawr
- b. dim
- c. llawer
- ch. ddim

Ymarfer

Mae cwestiwn **iii.** yn profi geirfa. Mae cymysgu **sefyllfa** a **safle** yn gyffredin iawn.

safle – lle mae rhywun yn chwarae mewn tîm (*position*); lle mae rhywbeth fel adeilad yn sefyll (*location/site*).

sefyllfa – amgylchiadau person neu gwmni (*situation*).

Mae'r siop mewn safle delfrydol achos mae llawer o bobl yn cerdded heibio.

Mae'r RSPB yn poeni am sefyllfa adar yng Nghymru.

Rhowch gynnig ar y parau isod. Efallai bydd yn rhaid i chi dreiglo hefyd.

i. rheolaeth rheolaidd

Collodd e ar y car.

Mae hi'n arddangos ei gwaith yn

ii. diwylliannol**diwylliedig**

Mae llawer o bethau i'w gwneud yn y ddinas – mae'n ddinas
iawn.

Maen nhw'n bobl wybodus a

iii. chwythu**chwysu**

Mae hi'n edrych yn welw iawn ac mae hi'n llawer hefyd.

"Rhaid i ti 'r canhwyllau i gyd".

iv. cau**cae**

"Pryd mae'r llety'n dros y gaeaf?"

Cynhaliwyd y ffair haf ar 'r ysgol.

v. nodau**nodïadau**

Er bod y bachgen wedi cymryd llawer o yn ystod y gwersi,
methodd e'r arholiad.

"Gobeithio bydd y côr yn canu'r cywir i gyd."

vi. cylch**crwn**

Mae plant bach yn dysgu'n ifanc iawn beth yw siapiau fel sgwâr, triongl a
.....

Roedd y gwesteion yn eistedd o gwmpas byrddau

vii. cartrefi**cartrefu**

Mae cynghorau Cymru'n ceisio pobl ond does dim digon o
dai ar gael.

Mae gan y plant eu eu hunain erbyn hyn.

viii. seilio**lleoli**

Mae'r ffilm wedi'i ar stori wir.

Mae'r ffilm wedi'i yng nghefn gwlad Cymru.

ix. golwg**golygfa**

Mae'r o gopa'r mynydd yn anhygoel.

"Rhaid i mi gael sbectol achos dw i'n fyr fy "

x. llym**llwm**

Roedd athrawon yn fwy yn y gorffennol ac roedd
disgyblaeth yn well.

Mae'r teulu'n byw mewn amgylchiadau digon

xi. diben dibyn

"Does dim i ni aros, ddôn nhw ddim nawr."

Yn ffodus iawn, arafodd y car a stopio ar ymyl y

xii. poblogaidd poblogaeth

Mae gemau cyfrifiadurol yn iawn ymhlith pobl ifainc.

Mae y dref wedi cynyddu ers codi'r tai newydd.

Weithiau, byddwn ni'n defnyddio **fawr ddim** neu **fawr neb** yn lle **dim llawer**:

Brynoch chi rywbeth?

Doedd fawr ddim i'w brynu.

Wnaethoch chi rywbeth?

Fwytoch chi rywbeth?

Archeboch chi rywbeth?

Gadwoch chi rywbeth?

Adawoch chi rywbeth?

Ddealloch chi rywbeth?

Yfoch chi rywbeth?

Wyliochoch chi rywbeth?

Werthoch chi rywbeth?

Weloch chi rywbeth?

Weloch chi rywun?

Doedd fawr neb i'w weld.

Groesawoch chi rywun?

Enweboch chi rywun?

Ffonioch chi rywun?

Herioch chi rywun

Helpoch chi rywun?

Gytunoch chi â rhywun?

Doedd fawr neb i gytuno ag e/o.

Siaradoch chi â rhywun?

Anghytunoch chi â rhywun?

Gydweithioch chi â rhywun?

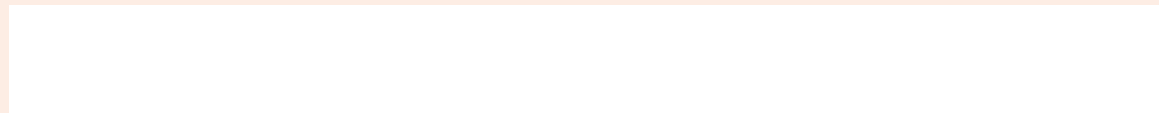
Gwranddo – Trafodaeth

Yma, mae tri o bobl yn siarad am gau canghennau banciau yng Nghymru.

Cyflwynydd: Vaughan Roderick (o'r rhaglen *O'r Bae* ar BBC Radio Cymru)

Siaradwyr: Rhun ap Iorwerth a Russell Isaac

Cyn gwranddo ar y darn, gyda'ch partner, nodwch chwe gair y barsech chi'n disgwyl eu clywed yn codi mewn trafodaeth ar **gau banciau**.

Nesaf, atebwch y cwestiynau:

1. Yn ôl Rhun ap Iorwerth, faint o fanciau sy ar agor yn llawn amser ar Ynys Môn ar hyn o bryd?
 - a. mwy nag yn unman arall yng Nghymru
 - b. yr un faint ag oedd ddeng mlynedd yn ôl
 - c. llawer llai nag oedd yn arfer bod
 - ch. dim un

2. Yn ôl Rhun ap Iorwerth, mae'r ffordd mae pobl yn bancio wedi newid, ond...
 - a. dydy pobl Sir Fôn ddim wedi newid eu harferion.
 - b. dydy'r cysylltiad â'r we ddim yn ddigon da i gynnal y newid hwnnw.
 - c. mae'n well gan bobl fancio yn y Swyddfa Bost.
 - ch. dydy'r newid hwnnw ddim yn digwydd mor gyflym ag y mae banciau'n cau.

3. Yn ôl Rhun ap Iorwerth, yr ateb tymor hir ydy...
 - a. dechrau 'Banc Cymreig' newydd.
 - b. agor canghennau o'r banciau presennol yng nghefn gwlad.
 - c. hyfforddi pobl sut i fancio ar-lein.
 - ch. rhoi cyngor ariannol i bobl er mwyn eu helpu.

4. Y broblem gyda'r 'Post' (y Swyddfa Bost), yn ôl Rhun, ydy...
 - a. eu bod nhw'n cau hefyd.
 - b. does dim modd trafod â phobl go iawn wrth fancio yno.
 - c. does dim digon ohonyn nhw yn yr ardal.
 - ch. mai dim ond ychydig o wasanaethau y maen nhw'n eu cynnig.

5. Yn ôl Russell Isaac, bwriad Derek French a'r 'Campaign for Community Banking Services' oedd...

- a. cael banciau i weithio gyda'i gilydd.
- b. gwneud gwaith elusennol.
- c. dechrau 'Banc Cymreig'.
- ch. cystadlu â'r banciau mawr.

6. Pan gaeodd ei changen leol hi, ymateb mam Russell Isaac oedd...

- a. mynd i fanc arall.
- b. bancio ar-lein.
- c. cuddio'r arian oedd ganddi.
- ch. rhoi'r arian i'w mab.

Siaradwch

- Beth yw sefyllfa'r banciau yn eich ardal chi?
- Sut byddwch chi'n bancio y dyddiau hyn? Pa mor aml byddwch chi'n defnyddio cerdyn debyd / cerdyn credyd / cerdyn digyffwrdd / llyfr sieciau / archeb bost?
- Pa mor aml ydych chi chi'n defnyddio arian parod? Pa bethau ydych chi'n chi'n prynu gydag arian parod? Ydych chi'n dal i dalu pobl ag arian parod? Os felly, pwy?
- Sut dylai banciau ddarparu gwasanaeth i gymunedau, yn eich barn chi?

Mae Rhun yn dweud bod rhaid **torchi llewys**. Ystyr hyn yw bod yn barod i weithio'n galed. Yn eich grŵp, meddyliwch am bum sefyllfa lle basech chi'n gallu dweud bod yn rhaid **torchi llewys**:

- i.
- ii.
- iii.
- iv.
- v.

Siaradwch – Siarad personol

Disgrifiwch rywun sy wedi bod yn bennaeth arnoch chi yn y gwaith.

Rhestrwch eiriau gwahanol ar gyfer swyddi posibl penaethiaid yn y blwch:

golygydd (papur newydd)

prif weithredwr (cwmni)

Beth yw pennaeth da? Dewiswch dri pheth pwysig a thri pheth sy ddim yn bwysig o'r rhestr isod. Beth sy ar goll?

gweithio'n galed

cyrraedd y gwaith cyn pawb arall a gadael ar ôl pawb

cyfathrebu'n dda

prynu diodydd i bawb yn y parti Nadolig

yn deall y gwaith

gosod esiampl

gwneud y coffi

cefnogi'r staff

yn disgyblu pan fydd angen

bod â gweledigaeth

.....

.....

Edrychwch ar y lluniau o'r pedwar pennaeth. Faint o ansoddeiriau rydych chi'n gallu meddwl amdanyh nhw i ddisgrifio'r penaethiaid hyn?

Pennaeth: Dewch i mewn.

Sgwrs (Fersiwn y de)

- Sam:** Diolch. Mae'n flin gyda fi dorri ar **eich traws chi**. Oes munud gyda **chi, os gwelwch chi'n dda?**
- Pennaeth:** Wrth gwrs. **Eisteddwch**. Gobeithio **eich bod chi** ddim eisiau codiad cyflog.
- Sam:** Na, dim heddiw, beth bynnag. Na, ro'n i am gael sgwrs am fy amgylchiadau personol i ar hyn o bryd a gofyn a **fyddech chi'n** gallu bod yn hyblyg gyda fi.
- Pennaeth:** **Eich** mam **chi**, ife? Sut mae hi?
- Sam:** Ddim yn rhy dda, a dweud y gwir. Mae ei chyflwr hi wedi dirywio dros yr wythnosau diwetha. Yn ogystal â'r broblem ar ei hysgyfaint hi sy'n golygu ei bod hi'n cael gwaith anadlu, mae hi'n gloff iawn erbyn hyn hefyd.
- Pennaeth:** Mae'n flin gyda fi glywed. Gobeithio ei bod hi ddim mewn gormod o boen.
- Sam:** Nac ydy, diolch byth. Mae'r tabledi'n llwyddo i leddfu'r boen. Dw i am iddi hi fyw yn annibynnol cyn hired â phosib. Mae'r ddarpariaeth gofal yn dda iawn – mae pobl yn dod ati hi bedair gwaith y dydd. Ond hoffwn i allu helpu mwy.
- Pennaeth:** Felly, beth **dych chi'n** ei awgrymu?
- Sam:** Hoffwn i fynd ati hi bob penwythnos, a dweud y gwir. Gan fod y daith yn gant a hanner o filltiroedd un ffordd, ro'n i'n meddwl tybed **fyddech chi'n** fodlon i fi weithio fy oriau i i gyd mewn pedwar diwrnod?
- Pennaeth:** Dw i'n cymeradwyo **eich ymroddiad chi i'ch mam**. Mae fy rhieni i'n oedrannus ond dw i'n ffodus achos maen nhw mewn iechyd da. Dyw **eich cais chi** ddim yn afresymol, felly beth am gytuno ar dri mis yn y lle cynta, ar yr amod, wrth gwrs, y bydd angen gweithio pum niwrnod os bydd argyfwng yn y swyddfa.
- Sam:** Diolch o galon – mae hynny mor garedig. A bydda i ar gael ar ebost bob dydd Gwener hefyd, wrth gwrs.
- Pennaeth:** Dw i'n gwybod hynny, ond byddwn ni'n gwneud ein gorau i beidio â chysylltu – mae **eich lles chi'n** bwysig hefyd.

Sgwrs (Fersiwn y gogledd)

- Pennaeth:** **Dewch** i mewn.
- Sam:** Diolch. Mae'n ddrwg gen i dorri **ar eich traws chi. Sgynnoch chi** funud, **os gwelwch chi'n dda?**
- Pennaeth:** Wrth gwrs. Eisteddwch. Gobeithio **eich bod chi** ddim eisiau codiad cyflog.
- Sam:** Na, dim heddiw, beth bynnag. Na, ro'n i am gael sgwrs am fy amgylchiadau personol i ar hyn o bryd a gofyn a **fasech chi'n** medru bod yn hyblyg efo fi.
- Pennaeth:** **Eich mam chi**, ia? Sut mae hi?
- Sam:** Ddim yn rhy dda, a deud y gwir. Mae ei chyflwr hi wedi dirywio dros yr wythnosau diwetha. Yn ogystal â'r broblem ar ei hysgyfaint hi sy'n golygu ei bod hi'n cael trafferth anadlu, mae hi'n gloff iawn erbyn hyn hefyd.
- Pennaeth:** Mae'n ddrwg gen i glywed. Gobeithio ei bod hi ddim mewn gormod o boen.
- Sam:** Nac ydy, diolch byth. Mae'r tabledi'n llwyddo i leddfu'r boen. Dw i am iddi hi fyw yn annibynnol cyn hired â phosib. Mae'r ddarpariaeth gofal yn dda iawn – mae pobl yn dod ati hi bedair gwaith y dydd. Ond liciwn i fedru helpu mwy.
- Pennaeth:** Felly, be **dach chi'n** ei awgrymu?
- Sam:** Liciwn i fynd ati hi bob penwythnos a deud y gwir. Gan fod y daith yn gant a hanner o filltiroedd un ffordd, ro'n i'n meddwl tybed fasech chi'n fodlon i mi weithio fy oriau i i gyd mewn pedwar diwrnod?
- Pennaeth:** Dw i'n cymeradwyo **eich ymroddiad chi i'ch mam**. Mae fy rhieni i'n oedrannus ond dw i'n ffodus achos maen nhw mewn iechyd da. Dydy eich cais chi ddim yn afresymol, felly be am gytuno ar dri mis yn y lle cynta, ar yr amod, wrth gwrs, y bydd angen gweithio pum niwrnod os bydd argyfwng yn y swyddfa.
- Sam:** Diolch o galon – mae hynny mor garedig. Ac mi fydda i ar gael ar ebost bob dydd Gwener hefyd, wrth gwrs.
- Pennaeth:** Dw i'n gwybod hynny, ond mi fyddwn ni'n gwneud ein gorau i beidio â chysylltu – mae **eich lles chi'n** bwysig hefyd.

Disgrifiwch rywun sy wedi bod yn bennaeth arnoch chi yn y gwaith.

Soniwch am:

- beth oedd y swydd a phwy oedd y pennaeth;
- sut roedd y berthynas rhyngoch chi;
- un digwyddiad rydych chi'n ei gofio yn ymwneud â'r pennaeth;
- beth oedd yn gwneud y person yn bennaeth da / yn bennaeth drwg;
- beth yw hanes y pennaeth erbyn hyn.

Gwybodaeth o iaith - Llenwi bylchau

Dw i wedi cael llond ar bobl â'u ffonau symudol!

Peidiwch â'm camddeall, dw i ddim yn dechnoffôb yn ddeinosôr. Dw i'n derbyn technoleg newydd yn rhan bwysig o'n byd ni ac yn gwneud ein bywydau ni'n haws sawl ffordd. Mae gen i ffôn symudol fy hun, ac mae'n bosibl gwneud pob math o dasgau arno yn rhwydd ac yn gyflym. dim gwahaniaeth ble rydw i. Dw i'n ei ddefnyddio i biliau, i siopa ar y we, ac mae'n rhoi'r newyddion diweddaraf. Mae hefyd yn fy helpu i gadw cysylltiad â ffrindiau a chael gwybod tipyn hanes nhw. Fydda i byth yn gadael y tŷ fy ffôn, a phan fydda i'n teithio ar y bus neu'r trê, mae'n help i ladd amser.

Pam felly rydw i'n cwyno am bobl eraill yn defnyddio ffôn symudol? Wel, mae un peth y gallwch ei wneud â'ch ffôn sy'n gwneud mi sgrechian. Yr hyn sy'n fy ngwylltio i fwya pobl sy'n defnyddio'u ffôn i dynnu lluniau pryd bynnag maen nhw'n mwynhau hunain. Ym mhob cyngerdd neu sioe, fe welwch chi bobl yn dal ffôn yn yr awyr er mwyn cofnodi'r profiad. Canlyniad hynny yw difetha'r profiad i bawb arall. Allwch chi ddim gweld y llwyfan yn iawn oherwydd yr holl (braich) sy yn y ffordd. Mae hyn yn difetha'r profiad i'r rhai sy'n tynnu'r lluniau hefyd. Yn hytrach mwynhau'r hyn sy ar y llwyfan, mae eu sylw ar eu ffôn wrth nhw drïo cael y llun gorau. Mewn cyngerdd yn y stadiwm nos Sadwrn diwetha, rhaid i mi ddweud wrth ddyn oedd yn dal ei ffôn o'm blaen drwy'r cyngerdd am roi ei fraich i lawr; edrychodd e arna i fel i'n ffŵl.

Ga'i roi gair o gyngor i chi felly? Y nesa byddwch chi'n cael eich temtio i estyn am eich ffôn i dynnu llun, (meddwl) eto; cofiwch 'r profiad ei hun sy'n bwysig, nid llun ohono. Bydd yr atgofion go iawn yn eglur na'r llun neu'r fideo amatur a fydd gyda chi!

Ymarfer

llond bol

Gyda'ch partner, cyfieithwch y parau isod:

<i>a bellyful</i>	<i>a full belly</i>
<i>a handful</i>	<i>a full hand</i>
<i>a roomful</i>	<i>a full room</i>
<i>a cupboardful</i>	<i>a full cupboard</i>
<i>a spoonful</i>	<i>a full spoon</i>
<i>a cupful</i>	<i>a full cup</i>
<i>a mouthful</i>	<i>a full mouth</i>

na

Byddwn ni'n defnyddio **neu/'ta** mewn brawddegau neu gwestiynau cadarnhaol. Byddwn ni'n defnyddio **na** mewn brawddegau negyddol. Mae'r **na** yma'n troi yn **nac** cyn llafaraiaid:

Ydych chi'n dechnophôb neu/'ta'n ddeinosôr?

Dw i ddim yn dechnophôb nac yn ddeinosôr.

Cyfieithwch:

Do you want tea or coffee? No thanks, I don't drink tea or coffee.

.....

.....

Are you working on Saturday or Sunday? No, I'm not working on Saturday or Sunday this week.

.....

.....

Is the company profitable or not? No, it's not suitable or profitable at the moment.

.....

.....

Has the town improved or deteriorated? There are no shops or facilities left here.

.....

.....

Siaradwch – gwneud i chi...

- Beth sy'n gwneud i chi wylltio?
- Beth sy'n gwneud i chi chwerthin?
- Beth sy'n gwneud i chi grio?
- Beth sy'n gwneud i chi weithio'n galed?

Cymraeg ffurfiol – Brawddegau negyddol

Byddwch chi siŵr o fod wedi dod ar draws brawddegau'n dechrau gyda **ni**. Dyna sut byddwn ni'n dechrau brawddegau negyddol mewn Cymraeg ffurfiol. Mae **ni** yn achosi treigladau llaes (T, C, P) neu dreigladau meddal (D, G, B, M, Ll, Rh). Does dim angen defnyddio **ddim** pan fyddwch yn defnyddio **ni**. Mae **ni** yn troi yn **nid** o flaen llafariad, e.e. yn llinell gyntaf yr emyn enwog Calon Lân – 'Nid wy'n gofyn bywyd moethus'.

Felly cofiwch, mae **ni/nid** yn cael ei ddefnyddio ar ddechrau brawddeg neu gymal annibynnol. Mae **na/nad** yn cael ei ddefnyddio mewn cymalau negyddol:

Nid yw Cymru ar werth ac **nid** oes hawl i'w gwerthu.

Mae Cymdeithas yr Iaith Gymraeg yn dweud **nad** yw Cymru ar werth ac **nad** oes hawl i'w gwerthu.

Sut byddech chi'n dweud yr isod mewn Cymraeg llafar?

- Ni fwriadaf gwyno.
- Ni chyrrhaeddodd mewn pryd.
- Nid oedd gwrthwynebiad.
- Nid oes twf yn yr economi.
- Ni fydd ymchwiliad gan yr heddlu.
- Ni fydd y lein yn cael ei thrydaneiddio.
- Ni wn beth i'w wneud.

Cefndir – Protest iaith Gwyllo a gwrando 1 – Hanes Cymdeithas yr Iaith

Diolch i Tinopolis am eu caniatâd caredig i ddefnyddio'r eitem hon.

1. Byddwch chi a'ch partner yn cael naw cerdyn sy'n cynnwys gwybodaeth o'r fideo. Tair set o dri yw'r cardiau ac mae'n rhaid i chi a'ch partner benderfynu sut i'w rhannu'n setiau trwy roi'r cardiau cywir gyda'i gilydd. Yna, ysgrifennwch dair ffaith am Gymdeithas yr Iaith gan ddefnyddio'r cardiau.

- i.**
- ii.**
- iii.**

2. Gyda'ch partner, trafodwch y dyfyniadau isod o'r fideo, ac esboniwch, yn eich geiriau eich hun, sut roedd yr ymgyrchwyr iaith yn gweld sefyllfa Cymru a'r Gymraeg ar ddechrau'r 1960au.

Yng ngeiriau Saunders Lewis, roedd fel petai angau'r Gymraeg yn anorfod...roedd llanw hanes fel petai yn erbyn y Gymraeg.

Gareth Miles

Yn ystod y 1960au fe gafwyd ffrwydrad o wrthryfel gan bobl ifanc yn erbyn yr hen gyfundrefnau a'r hen ffyrdd o feddwl, ac roedd Cymdeithas yr Iaith yn fynegiant Cymraeg a Chymreig o hynny.

Cyn cyfnod Cymdeithas yr Iaith, roedd y Gymraeg yn cael ei chysylltu â hen bobl a phopeth oedd yn marw.

Ffred Ffransis

Gyda'ch partner, edrychwch ar y gair **cyfundrefnau**. Allwch chi feddwl am o leiaf dri gair arall sy'n cynnwys y gair **trefn** neu **cyfun**? Nodwch nhw isod.

3. Mae Gareth Miles yn trafod dulliau ymgyrchu Cymdeithas yr Iaith. Pa fath o ddulliau roedden nhw'n eu defnyddio?

.....

.....

4. Prynodd Ffred Ffransis hen gar am £5.00 a'i yswirio am £18.00. Pam? Yn erbyn beth roedd e'n protestio?

.....

5. Beth wnaeth aelodau Cymdeithas yr Iaith i arwyddion ffyrdd Saesneg?

.....

6. Yn ôl Gareth Miles, "Gallwch chi ddweud bod yr holl bethau rydym yn eu cymryd yn ganiataol heddiw yn deillio o'r cyfnod cyffrous hwnnw."

Enwch o leiaf ddau o'r pethau hynny.

.....

Trafodwch y dyfyniad isod gan Hywel Griffiths. Ydych chi'n cytuno?

"Mae'n hollol **foesol** i dorri cyfraith sydd mewn gwirionedd yn **anfoesol**."

Gwyllo a gwrando 2 – Tryweryn

1. Pam roedd angen rhagor o ddŵr ar ddinas Lerpwl yn y 1950au?

.....

2. Pa fath o bentref oedd Capel Celyn? Nodwch o leiaf dri pheth oedd yn y pentref, ac unrhyw ffeithiau eraill amdano.

.....

3. Sut gwnaeth y bobl isod ymateb i'r cynllun i foddi Cwm Tryweryn?

Gwynfor Evans

.....
.....

David Pritchard a David Walters

.....
.....

Emyr Llywelyn Jones, John Albert Jones ac Owain Williams

.....
.....

4. Roedd "gwrthwynebiad chwynn" i'r cynllun am sawl rheswm.

Nodwch dri ohonyn nhw.

i.

ii.

iii.

5. Gyda'ch partner, edrychwch ar y pedwar ymadrodd isod, a cheisiwch feddwl am o leiaf ddau air neu ymadrodd sy'n gysylltiedig â phob un. Mae enghreifftiau wedi'u rhoi i chi.

mesur seneddol	tir amaethyddol	adnoddau gwerthfawr	gweithredu'n uniongyrchol
mesuriadau	tirlun	gwerthu	yn union

7. "Ond er mor bwerus oedd anerchiad Gwynfor Evans gerbron y Gorfforaeth, roedd Corfforaeth Lerpwl mor benderfynol **ag erioed i fwrw ymlaen** â'r cynllun."

Gyda'ch partner, edrychwch ar y dyfyniad uchod a meddyliwch am frawddeg sy'n cynnwys **ag erioed**, a brawddeg sy'n cynnwys **bwrw ymlaen**. Ysgrifennwch y ddwy frawddeg isod.

.....

.....

8. Mae'r cyflwynydd yn dweud, "I rai, roedd Argae Cwm Tryweryn yn symbol o'r byd newydd modern, a phentref Capel Celyn yn perthyn i'r **oes o'r blaen**."

Ystyr **yr oes o'r blaen** yw 'y gorffennol'. Gyda'ch partner, allwch chi feddwl beth yw ystyr yr ymadroddion isod?

oes yr arth a'r blaidd
Oes y Cerrig
Oes yr Iâ
oes silff
ar ôl yr oes
o flaen yr oes
yn oes oesoedd

Siaradwch

- Ar ddiwedd y fideo, mae'r cyflwynydd yn sôn am bedwar digwyddiad. Siaradwch am ddau o'r digwyddiadau hyn gyda'ch partner. Pa mor bwysig ydyn nhw i hanes Cymru, yn eich barn chi?
- Faint roeddech chi'n ei wybod am fodd Cwm Tryweryn cyn gwyllo'r fideo?
- Hoffech chi ddysgu rhagor am hanes Cymru? Pam?
- Faint rydych chi'n ei wybod am hanes yr ardal rydych chi'n byw ynddi?
- Ydyn ni'n gwneud digon i ddiogelu adnoddau gwerthfawr fel dŵr?

Gwaith cartref

Gwaith cartref - Uned 1

1. Gwybodaeth o iaith – yn llygad dy le

Os wyt ti'n hollol gywir, byddwn ni'n dweud dy fod ti **yn llygad dy le**. Addaswch yr ymadrodd hwn i ddweud bod gwahanol bobl yn hollol gywir:

Dw i

Rydyn ni

Rwyd ti yn llygad dy le.

Rydych chi.....

Mae e/o.....

Maen nhw.....

Mae hi

2. Cymraeg ffurfiol

Nodwch yma unrhyw enghreifftiau o Gymraeg ffurfiol rydych chi wedi'u gweld yn ddiweddar:

3. Darllen

Darllenwch y llythyrau isod, ac atebwch y cwestiynau sy'n dilyn yn eich geiriau eich hun.

Llythyr 1

Pennaeth y Brifysgol
Swyddfa'r Pennaeth
Prifysgol y Llan

1 Ebrill 2020

Annwyl Syr,

Ysgrifennaf i fynegi fy mhryder ynglŷn â'r bygythiad i neuadd Ann Griffiths. Mae straeon ar led ers tro am ddyfodol y neuadd, ac ar ran Cymdeithas Gymraeg y myfyrwyr, hoffwn ddatgan ein bod yn gwrthwynebu cau'r neuadd yn chwyrn.

Dim ond lleiafrif o blith y myfyrwyr sy'n dod o'r tu hwnt i glawdd Offa, ond mae'n ymddangos i ni fod y brifysgol yn rhoi mwy o bwyslais ar gadw'r garfan honno'n hapus na dim byd arall. Y garfan sy'n byw yn neuadd Ann Griffiths yw'r olaf i gael gwybod beth sy'n digwydd, a'r neuadd ei hun yw'r olaf i gael sylw. Pe bai'r brifysgol wedi gwneud gwaith cynnal a chadw arni dros y blynyddoedd, fyddai dim angen gwneud cymaint o waith arni erbyn heddiw.

Mae trigolion y neuadd yn pryderu'n fawr beth fydd yn digwydd y flwyddyn nesaf, pan fyddwn yn dychwelyd ar ôl gwyliau'r haf. Mae rhai wedi cael ar ddeall fod angen iddyn nhw chwilio am lety preifat yn y dref, ond mae eraill heb glywed dim. Rhaid i ni gael gwybod cyn i bawb fynd adre dros wyliau'r haf neu bydd hi'n draed moch ym mis Hydref. Mae'n hollbwysig bod y myfyrwyr sy'n siarad Cymraeg yn cael llety yn yr un neuadd, a neuadd Ann Griffiths yw cartref y myfyrwyr hynny ers degawdau bellach. Trwy chwalu'r gymdeithas honno, bydd y myfyrwyr Cymraeg yn cael eu rhannu a'u gwahanu ac yn llai tebygol o gael hyd i gyfeillion (a phartneriaid) trwy gyfrwng eu hiaith. Os yw'r Gymraeg yn bwysig o gwbl i'r brifysgol, mae angen gwarchod enw'r neuadd a'i chadw fel lle y mae disgwyl i'w drigolion siarad Cymraeg. Mae storiâu yn y wasg eich bod yn bwriadu newid yr enw i Neuadd y Tywysog Wiliam; mae'n rhaid i chi sylweddoli y byddai hyn yn cynddeiriogi pawb ymhellach.

Os oes rhaid cau'r neuadd er mwyn gweithio arni, a wnewch ein sicrhau mai rhywbeth dros dro fydd hynny, ac y bydd enw a thraddodiad Ann Griffiths yn cael eu cynnal er lles y brifysgol a'r iaith? Mae'r myfyrwyr yn benderfynol o gynyddu'r protestio hyd nes i awdurdodau'r brifysgol ddod at eu coed. Edrychaf ymlaen at dderbyn eich ymateb i'r llythyr hwn.

Yn gywir,
Elen Morus
Cymdeithas Gymraeg
Neuadd Ann Griffiths

Llythyr 2

Elen Morus

Cymdeithas Gymraeg y Myfyrwyr

Neuadd Ann Griffiths

2 Ebrill 2020

Annwyl Ms Morus,

Diolch am eich llythyr am ddyfodol neuadd Ann Griffiths. Hoffwn fanteisio ar y cyfle i dawelu rhai o'ch pryderon ac i gywiro rhai camsyniadau. Rhaid cyfaddef bod y protestiadau diweddar wedi peri syndod i'r brifysgol ac i minnau, yn enwedig gan na ddaeth llawer o sylwadau negyddol i'r fei drwy'r holiadur a anfonwyd at y myfyrwyr y llynedd. Roedd y mwyafrif i'w gweld yn fodlon â'r hyn roedd y brifysgol yn ei wneud.

Fel yr awgrymir yn eich llythyr, mae gwir angen gwneud gwaith ar yr adeilad gan nad yw bellach yn addas i letya myfyrwyr. Os ydyn ni'n mynd i ddenu mwy o fyfyrwyr o Loegr neu o dramor, rhaid i ni wella ansawdd yr ystafelloedd. Hoffwn eich sicrhau na fydd myfyrwyr yn gorfod chwilio am dai preifat yn y dref y flwyddyn nesaf, gan fod cynllun gennym i addasu dwy neuadd lai, a dylai'r rhain fod yn barod erbyn mis Medi. Rydych yn llygad eich lle: bydd rhaid rhoi gwybod i'r myfyrwyr presennol mewn da bryd, a byddwn yn gwneud hynny dros yr wythnosau hynny cyn bod y tymor yn dod i ben.

Testun gofid oedd y protestio a fu yn swyddfeydd canolog y brifysgol yr wythnos diwethaf. Wrth gwrs, rydym yn parchu hawl myfyrwyr i brotestio'n heddychlon, i ddwyn pwysau trwy ddeiseb ac ati, ond roedd peintio sloganau ar y waliau dros nos yn annerbyniol. Mae'r heddlu'n ymchwilio ac mae ganddynt dystiolaeth fideo o'r hyn a ddigwyddodd. Os bydd tystiolaeth yn dod i'r amlwg eich bod yn rhan o brotest anghyfreithlon, fyddwch chi ddim cael ymuno â chwrs ôl-radd addysg yma. Ni all y brifysgol oddef protestiadau treisgar, a byddwn yn cydweithio â'r heddlu i sicrhau bod troseddwy'r cael eu herlyn.

Gallaf gywiro un camagraff. Fydd yr enw 'Neuadd Ann Griffiths' ddim yn cael ei newid, fel yr awgrymwyd mewn stori wirion yn y papur lleol yn ddiweddar – byddai hynny'n loes calon i mi'n bersonol. Da chi, peidiwch â chredu pob dim sy'n cael ei ddweud na'i ysgrifennu yn y wasg ac edrychwn ymlaen at gyd-drafod dyfodol y neuadd er lles y brifysgol a'r myfyrwyr.

Yr eiddoch yn gywir,

John Morgan

Pennaeth Prifysgol y Llan

i. O ble mae'r rhan fwyaf o fyfyrwyr y Brifysgol yn dod, yn ôl Elen Morus?

.....

.....

ii. Sut gallai cau'r neuadd newid y ffordd mae'r myfyrwyr Cymraeg yn cymdeithasu, yn ôl Elen Morus?

.....

.....

iii. Pam roedd John Morgan wedi synnu at y protestio?

.....

.....

iv. Beth fydd yn digwydd i fyfyrwyr y neuadd y flwyddyn nesa mewn gwirionedd?

.....

.....

v. Sut gallai protestio effeithio ar yrfa Elen Morus?

.....

.....

vi. Nodwch dri pheth y mae'r ddau lythyrwr yn cytuno y dylid eu gwneud:

.....

.....

.....

.....

4. Ysgrifennu

Mae bwriad i adeiladu archfarchnad newydd yn eich tref leol, ond mae llawer o bobl yn anhapus am hyn. Ysgrifennwch erthygl ar gyfer eich papur lleol gan gyfeirio at:

- gefndir y cais;
- y dadleuon o blaid ac yn erbyn yr archfarchnad;
- beth fydd yn digwydd nesa.

Dylech chi ysgrifennu rhwng 190 a 210 o eiriau.

Gwaith cartref – Uned 2

1. Gwybodaeth o iaith – Yr Amhersonol

Ailysgrifennwch y brawddegau hyn gan ddefnyddio **-wyd**.

i. Agorodd y Prif Weinidog orsaf newydd Aberwylan.

.....

ii. Derbyniodd y cyngor dros ddau gant o gwynion.

.....

iii. Arestiodd yr heddlu bump o bobl.

.....

iv. Enwodd yr hyfforddwr y garfan yn hwyr neithiwr.

.....

2. Darllen

Darllenwch y darn ac atebwch y cwestiynau.

Safai Ffion yn nrws y Selar ar Stryd y Farchnad. Roedd y dafarn wedi newid ei henw dair gwaith ers i Ffion ddechrau yn y coleg. Bar pŵl ydoedd ar y dechrau, ac yna fe'i trawsnewidiwyd yn far coctels ac, yn fwyaf diweddar, yn dafarn gyffredin ac ynddi ddigon o le yn ei phrif ystafell i gynnal gigs. Dôl sŵn band ifanc o'r llwyfan yng nghefn yr adeilad, gitâr trwm yn rhwygo riff aflonydd o gofiadwy drwy'r adeilad.

Wedi i Ffion feddwl am y peth, roedd y lle wedi newid ei enw bron yr un faint o weithiau ag yr oedd hi wedi newid ei chriw ffrindiau. Ymuno'n betrus oedd ei harfer, a rhyw lynu wrth un neu ddwy gyfeillgar cyn araf lithro o'u sylw a thafllu rhaff at haid arall o ferched nad oedd hi ond yn eu lled-adnabod. Roedd y criw diweddaraf rywle wrth y bar neu o flaen y llwyfan neu wedi symud ymlaen i'r Llew, efallai. Doedd Ffion ddim yn siŵr. Safai'r smociwrs ar y pafin y tu ôl iddi'n clebran ac yn chwerthin ar ryw feddwyn ansicr ei gam a oedd wedi straffaglu allan o'r Court Royale ar ochr arall y sgwâr. Roedd Ffion wedi cynnau digonedd o sigarêts dros y blynyddoedd, ac wedi rhoi'r gorau iddi bob tro rhag dihysbyddu ei chyfrif banc. Ciledrychdodd yn genfigennus ar y giwed fyglyd. Roedd gan smociwr wastad gwmni parod. Ond doedd fiw iddi wneud, a hithau'n gwybod ers tro fod yr arian a'i cadwai yn y coleg yn brin.

Daeth y gân i ben gyda sŵn cymeradwyo ac ambell sgrech. Roedd Ffion ar fin dychwelyd i'r bar am botelaid arall pan deimlodd ei ffôn yn dirgrynu yn ei phoced. Gwelodd enw ei thad. Gwgodd ar y sgrin fechan. Roedd hi wedi anghofio ei ffonio'r prynhawn hwnnw fel yr addawsai ac, ar ben hynny, roedd hi wedi dechrau meddwi. Nos Wener oedd hi wedi'r cyfan, ac roedd yfed hyd lewyg weithiau'n haws na gorwedd ar ei phen ei hun mewn tŷ gwag. Rhoddodd ei photel wag ar lawr mewn cornel a chamodd i'r stryd. Sugnodd yr oerfel i'w hysgyfaint a cheisio dyfalu faint o effaith roedd tair potel ac un fodca wedi ei chael ar ei llais. Crynodd y ffôn yn ei llaw.

'Helô.'

'Sut wyt ti, Ffion? Sori i styrbio mor hwyr. Allan wyt ti?'

'Ar ffor' adre. Chithe?'

'Tsampion. Wedi troi'r gwres 'mlaen heno. Ma hi 'di oeri beth gythrel 'ma.'

'Ddrwg genna i anghofio pawns 'ma. Sgwennu o'n i.'

'Go dda. Rheitiach iti na gwamalu 'fo hen glown fel fi.'

'Sut 'dech chi efo'r tywydd?'

'Da iawn, wst ti. Ma'r tabledi'n gneud 'u gwaith. Fuodd Elan a'i mam yma pawns'ma. Pawb yn gofyn amdanat ti, ac Elan yn deud 'i bod hi'n setlo yn 'rysgol. Meddwl 'set ti isio gwbod 'i bod hi am neud teisan i'r steddfod, ond am anfon darn atat ti. Os na fyddi di adre cyn hynny?'

Oedodd Ffion. Roedd Elan yn byw yn y pentref ac yn ferch i fam ddjarhebol o gymwynasgar. Oni bai amdanynt, gwyddai Ffion ei bod yn annhebygol y gwelai ei thad yr un enaid byw o'r naill wythnos i'r llall. Roedd Elan yn ystyried Ffion yn un o'i ffrindiau. Ond roedd Elan yn un ar ddeg oed, ac yn ffrind i bawb. Hi hefyd oedd yr unig ferch arall yn y pentref, ac fe eilunaddolai Ffion am mai hi oedd yr unig un a adawsai ar antur gyffrous i goleg ger y lli. Gwridodd Ffion wrth ddychmygu'r ferch fach yn ei gweld hi'n cerdded adref ar ei phen ei hun bob nos i dŷ oer.

"Sa well 'mi aros yma tan 'mod i 'di gorffen y traethawd.'

'lawn 'ti, wrth gwrs. Hynny sy ora.'

Teimlodd Ffion hen gnoi yn ei stumog. Bu'n agos i gloffni ei thad fynd yn rheswm iddi beidio â mynd i'r coleg yn y lle cyntaf, a throeon wedyn yn rheswm i adael. Ond daeth i sylweddoli hefyd dros amser y gwnâi les i'w thad fyw'n annibynnol, a synhwyrodd, er gwaethaf ei hunigrwydd yn y coleg, fod rhyw ran ystyfnig ohoni a fwynhâi ei rhyddid ymhell o fynyddoedd llwm ei magwraeth.

1. Pa fath o le ydy'r Selar?

- a. bar pŵl
- b. bar coctels
- c. tafarn gyda cherddoriaeth fyw
- ch. llwyfan i fandiau ymarfer

2. Doedd Ffion ddim yn ysmegu oherwydd...

- a. doedd hi ddim yn hoffi cwmni'r smygwyr.
- b. doedd e ddim yn beth iach i'w wneud.
- c. roedd hi'n rhy oer.
- ch. roedd e'n rhy ddrud.

3. Sut ffrindiau oedd gan Ffion yn Aberystwyth?

- a. Roedd hi'n ffrindiau â'r ysmygwyr eraill.
- b. Roedd hi mewn grŵp mawr o'r un ffrindiau ers y dechrau.
- c. Roedd ganddi un ffrind agos.
- ch. Roedd hi'n newid ffrindiau'n aml.

4. Aeth Ffion allan o'r bar oherwydd...

- a. ei bod hi ddim yn gallu fforddio mwy o gwrw.
- b. bod y grŵp wedi gorffen y cyngerdd.
- c. ei bod hi wedi cael galwad ffôn.
- ch. ei bod hi wedi meddwi ac angen awyr iach.

5. Roedd Ffion yn falch fod Elan a'i mam yn byw'n agos, oherwydd...

- a. ei bod hi'n ffrind da.
- b. eu bod nhw'n gallu cadw llygad ar ei thad.
- c. eu bod nhw'n gwneud cacennau.
- ch. doedd neb arall yn byw'n agos.

6. Pam roedd gan Ffion gywilydd wrth feddwl am Elan?

- a. Fasai hi ddim yn hoffi iddi wybod ei bod hi wedi meddwi.
- b. Doedd hi ddim eisiau cael cacen ganddi.
- c. Roedd Ffion yn teimlo'n euog fod Elan yn treulio amser gyda'i thad.
- ch. Basai Elan yn siomedig tasai hi'n gwybod bod Ffion yn unig.

7. Pam roedd Ffion wedi meddwl na ddylai hi fynd i'r coleg ar y dechrau?

- a. oherwydd iechyd ei thad.
- b. gan nad oedd llawer o gymdogion gan ei thad.
- c. gan ei bod hi'n mwynhau rhyddid bod yn fyfyrwraig.
- ch. oherwydd bod angen rhywun i edrych ar ôl y fferm.

Gwaith cartref - Uned 3

1. Gwybodaeth o iaith – codi llais

Ffordd arall o ddweud bod pobl yn gweiddi ydy dweud eu bod nhw'n **codi eu llais**. Addaswch yr ymadrodd hwn i ddweud na ddylai gwahanol bobl weiddi:

Ddylwn i ddim

Ddylen nhw ddim

Ddylet ti ddim

Ddylech chi ddim

Ddylai e/o ddim

Ddylai hi ddim

Ddylen ni ddim

2. Cymraeg ffurfiol

Cysylltwch y ddau hanner i greu un frawddeg yn defnyddio **a** neu **y**.

Dyma'r llyfr.

Ysgrifennodd Kate Roberts y llyfr.

.....

Dyma'r llyfr.

Ysgrifennais i yn y llyfr ddoe.

.....

Welaist ti'r bobl?

Daeth plant y bobl i'r cyngerdd.

.....

Dw i'n adnabod rhywun.

Bydd hi'n ennill y Gadair ryw ddiwrnod.

.....

Wyt ti'n adnabod y bachgen?

Siarada i â fe y prynhawn yma.

.....

Wyt ti'n adnabod y bachgen?

Gwela i'r bachgen y prynhawn yma.

.....

Wyt ti'n adnabod y bachgen?

Bydda i'n gweld y bachgen y prynhawn yma.

3. Darllen

Darllenwch y llythyrau isod, ac atebwch y cwestiynau sy'n dilyn yn eich geiriau eich hun.

Llythyr 1

Perchnogion

Gwesty'r Prom Hotel

Glanheli

1 Mehefin 2020

Annwyl Syr/Madam,

Ofnaf fy mod yn ysgrifennu atoch i fynegi fy siom wedi i mi a fy nheulu fod yn aros yn eich gwesty ar ein gwyliau yn ystod hanner tymor y plant. Roedden ni wedi cael ar ddeall y byddai anrhegion arbennig wedi eu gosod yn ein hystafelloedd i'n croesawu. Cawsom siom o weld nad oedd golwg o ddim i'n croesawu yno. Roedd y plant wedi bod yn llawn cyffro yn dyfalu pa anrhegion a fyddai'n ein disgwyl. Fe welsom fod diodydd a chnau i'w cael yn yr oergell, ond roedd prisiau pob dim yn ddrud iawn.

Roedden ni hefyd wedi disgwyl y byddai gwres cysurus yn ein hystafelloedd, ond yn wir roedden ni i gyd wedi gorfod cadw ein cotiau amdanom wrth ddadbacio ein cesys. Roedd y cyfarwyddiadau ar sut i weithio'r system wresogi yn gymhleth iawn, ac yn uniaith Saesneg. Roedden ni'n meddwl eich bod yn gweithredu polisi dwyieithog yn y gwesty.

Fodd bynnag, un o'r pethau yr oedden ni'n falch ohono oedd bod yr aelod o staff a ddaeth i'n helpu gyda'r system wresogi yn glên iawn ac yn siarad Cymraeg. Yn y bwyty hefyd roedden ni'n gwerthfawrogi bod yna staff yn siarad Cymraeg, ond yn siomedig unwaith eto o weld bod y fwydlen yn uniaith Saesneg, a phob peth ar y fwydlen i blant yn cael ei gynnig gyda sglodion.

Yr hyn oedd wedi ein denu i'ch gwesty chi, pan oedden ni'n chwilio ar y we, oedd yr honiad eich bod yn darparu ar gyfer teuluoedd â phlant. Mae'n wir fod ystafell chwarae bwrpasol gennych, ond yn anffodus, teganau addas ar gyfer plant ifanc iawn yn unig sydd gennych chi ynddi. Mae ein plant ni yn ddeg a naw oed, ac a dweud y gwir prin bod dim byd addas ar eu cyfer. Gallech fod wedi darparu cyfrifiadur neu ddau o leiaf. Roedd yna gwprdd â setiau o gemau diddorol yr olwg yno, ond yn anffodus iawn roedd hwnnw dan glo a doedd neb yn siŵr ble roedd y gorriad iddo.

Yn ddiau, mae eich bwriad yn dda, ac wrth gwrs yr ydych am gynnal enw da eich gwesty. Byddem yn barod i roi ail gyfle i chi drwy ddod i aros am benwythnos hir petaech yn barod i ni gael aros yn rhad ac am ddim, a chyda'r pethau a'n siomodd wedi eu cywiro. Gallem ninnau wedyn roi'r gair ar led am eich gwesty fel lle ardderchog i fynd i aros ynddo.

Edrychaf ymlaen at glywed gennych.

Yn gywir,

Anita Jones

Cwmni Cyhoeddusrwydd y Llatai

Llythyr 2

Ms Anita Jones

Cwmni Cyhoeddusrwydd y Llatai

Glanheli

4 Mehefin 2020

Annwyl Ms Jones,

Wedi derbyn eich llythyr dyddiedig 1 Mehefin 2020, ysgrifennaf atoch i fynegi fy siom o ddeall nad oeddech yn hapus nac yn fodlon â'r cyfleusterau a ddarperir gennym yng Ngwesty'r Prom Hotel Glanheli. Mae'n rhaid i mi ymddiheuro ynglŷn â'r anrhegion a ddylai fod wedi eu gosod allan yn eich ystafelloedd cyn i chi gyrraedd. Mae gennym nifer o aelodau newydd o staff sydd yn amlwg heb ddeall y drefn sydd gennym i groesawu teuluoedd â phlant pan fyddant yn cyrraedd. Nid oeddent 'chwaith yn gwybod ymhle i gael gafael ar allwedd cwpwrdd teganau'r plant hŷn.

O ran eich cwestiwn ynglŷn â thymheredd yr ystafell, roeddem yn meddwl ein bod wedi gosod y cyfan i fod yn gysurus i chi gyda'r system awyru ysgafn ymlaen a hithau wedi bod yn dywydd mor boeth yn ddiweddar. Mae'r rhan fwyaf o'n cwsmeriaid yn gwerthfawrogi hyn yn fawr pan fyddan nhw'n cyrraedd.

I ateb eich cwyn am y cyfleusterau sydd gennym ar gyfer teuluoedd â phlant, mae'n rhaid i mi dynnu eich sylw at yr holl ddarpariaeth sydd gennym yng Ngwesty'r Prom Hotel, heblaw'r ystafell chwarae ar gyfer y plant ieuengaf. Mae cynllun ar y gweill i adeiladu pwll nofio ymhen rhai misoedd, a bydd hwn yn lle cyffrous i blant hŷn ei fwynhau, dan oruchwyliaeth eu rhieni. Y tu allan yn yr ardd, mae pob math o offer cyffrous i'r plant fwynhau chwarae arno am oriau bwy gilydd os mynnant. Mae'r ystafelloedd cysgu'n rhai pwrpasol ar gyfer teuluoedd, gyda dwy ystafell ar gyfer plant yn arwain yn uniongyrchol o ystafell eu rhieni. Mae'r fwydlen arbennig ar gyfer plant wedi ei seilio ar ymchwil gadarn i hoff fwydydd plant, ond fe wnaif yn siŵr y bydd mwy o amrywiaeth yn cael ei gynnig o hyn ymlaen.

Yr oeddwn yn falch eich bod yn gwerthfawrogi'r ffaith fod ein staff yn gallu cynnig gwasanaeth Cymraeg i chi. Fe wnaethpwyd ymdrech fwiadol i sicrhau unigolion a oedd yn medru'r Gymraeg i fod yn nhîm Gwesty'r Prom. Sylwch fod enw ein gwesty'n ddwyieithog, gyda'r Gymraeg yn dod yn gyntaf. Y cam nesaf gennym fydd Cymreigio'r deunydd ysgrifenedig i gydymffurfio â'r polisi dwyieithog rydyn ni'n ceisio ei roi ar waith. Rydyn ni'n gweithredu o fewn cyllideb dynn iawn ac felly heb fod mewn sefyllfa i dalu am bob peth ar unwaith.

Dan yr amgylchiadau felly, mae'n wir ddrwg gennyf, ni allwn gynnig i chi ddod yma i aros am benwythnos hir yn rhad ac am ddim. Fodd bynnag, awgrymaf eich bod yn dod yma eto ymhen y flwyddyn ac fe welwch y diffygion wedi eu cywiro. Bydd gennym ein bwydlenni a'n cyfarwyddiadau i gyd yn ddwyieithog erbyn hynny ac fe fydd cyfle i'n cwsmeriaid ofyn am i'w hystafelloedd fod wedi eu cynhesu yn ôl eu dymuniad. Bydd modd nodi hynny ar ffurflen bwrpasol ymlaen llaw.

Yn y cyfamser, trefnwyd i ychydig o anrhegion gael eu hanfon i'r plant eu mwynhau ac i wneud iawn am y siom a gawsant pan nad oeddent wedi eu gosod yn yr ystafelloedd i'w croesawu ar eu gwyliau y tro hwn.

Gyda diolch i chi am eich cwsmeriaeth a'ch amynedd.

Yn gywir,

Rheinallt Morgan
Perchennog
Gwesty'r Prom Hotel, Glanheli

Atebwch y cwestiynau isod, gan ddefnyddio eich geiriau eich hun. Does dim rhaid ateb mewn brawddeg lawn. Rhowch ddigon o wybodaeth i ateb y cwestiwn, a pheidiwch â rhoi gwybodaeth ddiangen.

i. Pam roedd Anita Jones wedi dewis y gwesty hwn yn y lle cyntaf?

.....

ii. Pa gyfleusterau yr oedd Gwesty'r Prom Hotel yn eu cynnig nad oedd Anita Jones wedi gallu eu defnyddio?

.....

iii. Beth yn benodol yr hoffai Anita Jones fod wedi ei weld yn y gwesty ar gyfer plant?

.....

iv. Ym mha ffordd roedd Anita Jones yn dymuno i berchennog Gwesty'r Prom Hotel wneud iawn am eu siomi fel teulu?

.....

.....

v. Sut roedd Rheinallt Morgan yn egluro rhai o'r diffygion a siomodd y teulu yn ystod eu hymweliad?

.....

.....

vi. Nodwch 3 pheth a fyddai'n gwneud ymweliad y teulu yn fwy boddhaol ymhen blwyddyn, yn ôl Rheinallt Morgan.

i.

ii.

iii.

4. Ysgrifennu

Aethoch chi i aros mewn gwesty arbennig yn ddiweddar. Ysgrifennwch adolygiad o'r profiad, gan gyfeirio at:

- eich rheswm dros ddewis y gwesty hwn;
- y lleoliad a'r cyfleusterau;
- un peth doniol neu anffodus a ddigwyddodd yn ystod eich arhosiad.

Dylech chi ysgrifennu rhwng 190 a 210 o eiriau.

Gwaith cartref – Uned 4

1. Gwybodaeth o iaith

Ysgrifennwch yn llawn:

- 19g y bedwaredd ganrif ar bymtheg
 18g
 20g
 17g
 21g

2. Geirfa

Llenwch y bylchau:

- i.** y person pwysicaf mewn ffilm y
- ii.** yng nghwmni neb ar fy
- iii.** Mae ffrindiau'n gwmni i'w
- iv.** bod y tu allan yng nghefn gwlad yn yr awyr
- v.** rhoi bwyd i fabi
- vi.** wedi gorffen
- vii.** yn hapus iawn, iawn
- viii.** trefniadau ofnadwy

3. Cymraeg ffurfiol

Ysgrifennwch y brawddegau isod yn fwy ffurfiol:

- i.** Dw i'n ysgrifennu atoch chi ar ran y Pwyllgor Rhieni.

- ii.** Dw i'n bwriadu mynd â'r mater ymhellach.

- iii.** Dw i'n gwybod eich bod chi'n brysur ond mae hwn yn fater difrifol.

- iv.** Dw i'n ofni bod chi'n anghywir ar yr achlysur yma.

- v.** Dw i'n edrych 'mlaen at glywed oddi wrthoch chi fory.

4. Darllen

Darllenwch y darn isod ac atebwch y cwestiynau'n seiliedig arno. Daw'r darn allan o *Fabula* gan Llŷr Gwyn Lewis, a gyhoeddwyd yn 2016 gan Y Lolfa.

Mae'r stori hon yn sôn am fachgen o'r enw Tomàs, yn ninas Barcelona.

Dechreuodd y bachgen ymweld â'r Carrer de Montcada yn amlach dros yr wythnosau canlynol. Roedd wedi dechrau darllen patrwm y ciws, a phryd y byddent ar eu hwyaf. Roedd y ffaith fod y ciw'n ymestyn i lawr y stryd gul yn golygu nad oedd fawr o le i bobl fynd heibio. Deuai nifer o gerddwyr i lawr y stryd o'r cyfeiriad arall, nifer ohonynt yn dod allan o'r palas y ciwiau'r lleill i fynd i mewn iddo, gan greu rhyw fath o wrthgerrynt yng nghulfor y Carrer. Yno, gan weu rhwng y bagiau, yr â'r bachgen Tomàs ati i wneud ei waith.

Ac yntau wrth ei waith ymysg pocedi'r ymwelwyr, meddylodd y bachgen beth yn union tybed a ddenai'r torfeydd yma bob dydd. Parabla'r ymwelwyr uwch ei ben gan mwyaf yn Saesneg neu Ffrangeg neu yn Almaeneg.

Gallai ddarllen rhywfaint, ond nid rhyw lawer: ac mae gallu darllen geiriau yn wastraff llwyr os nad oes neb wedi dweud wrthym beth yw ystyr y geiriau hynny. Roedd Tomàs wedi deall y gair 'Museu' ond doedd ganddo ddim syniad beth oedd 'Picasso' yn ei olygu.

Un dydd, aeth ei gywreindeb yn drech nag o, ac ar ôl helpa foreol ddigon proffidiol fe ddiflannodd. Daeth yn ei ôl ryw deirawr yn ddiweddarach, pan fyddai torfeydd y bore, a oedd eisoes wedi'i weld ac a allai ei adnabod eto, wedi mynd yn eu blaenau am y Sagrada Família neu am siopau drudfawr Eixample. Safodd, fel pe na bai erioed wedi bod yma o'r blaen, yng nghefn y ciw, ac aros. Pan gyrhaeddodd y ddesg roedd y ddynes wrth y til yn edrych yn od arno. Roedd hi'n siŵr ei bod hi wedi'i weld o'r blaen ond roedd ganddo esgidiau am ei draed ac arian yn ei law. Gofynnodd iddo ymhle'r oedd ei rieni ac atebodd yntau'n eirwir nad oedden nhw'n gallu dod heddiw ond eu bod nhw'n gwybod ei fod yma. Yn anffodus, eglurodd y wraig, doedd dim modd caniatáu i rai dan bedair ar ddeg ddod i mewn heb oedolyn yn gwmni. Pe gallai ddod yn ôl gyda'i rieni rywbryd, fodd bynnag, fyddai dim rhaid iddo dalu gan fod mynediad i rai dan ddeunaw am ddim.

Doedd hynny ddim yn bosib, atebodd y bachgen, a synhwyrai'r wraig nad oedd diben holi ymhellach. Fel roedd hi'n digwydd, roedd y wraig newydd weld adroddiad ar y teledu y bore hwnnw am ffrwydrad a oedd wedi bod mewn dinas bell ac a oedd wedi lladd dwy ferch fach. Fel roedd hi'n digwydd, roedd yr adroddiad wedi ei chyffwrdd ac wedi dod â'i hemosiynau fymryn yn nes i'r wyneb, gan wneud iddi feddwl am ei phlant ei hun. Ac fel roedd hi'n digwydd, roedd hi'n fwy parod nag arfer i blygu'r rheolau i fachgen bach fel Tomàs ac felly dywedodd y câi fynd i mewn heddiw, ond y byddai'n rhaid iddo ddod â rhywun gydag o pe ddi eto. Gofynnodd hithau iddo wedyn a hoffai gael *audioguía*. Faint oedd hynny, gofynnodd y bachgen Tomàs, a'r wraig yn ateb ei fod yn costio €5.

Erbyn hyn roedd Tomàs wedi dechrau meddwl y byddai'n rheitiach gwario'r arian yn ei boced ar fwyd heno. Doedd arno ddim angen clywed unrhyw beth, dim ond gweld pam roedd yr holl bobl bob dydd yn ciwio cyhyd. Cafodd bamffled bychan a map am ddim, ond nid edrychodd ar hwnnw. Dilynodd ei drwyn a dilyn y golau, gan ddringo hen risiau carreg a godai o gowt agored ger y fynedfa. Aeth drwy'r drws gwydr, ac anelu am 'stafell a'r rhif 1 ger ei mynedfa. Gallai ddilyn rhifau.

Treuliodd ryw awr yn cerdded o amgylch y 'stafelloedd. Erbyn deall, darluniau a pheintiadau oedd yma, rhyw wyth neu ddeg ohonynt yn hongian ymhob 'stafell, a phobl yn sefyll yn union o'u blaenau ac yn syllu arnynt. Pam na fydden nhw i gyd yn sefyll ymhellach yn ôl, meddyliai Tomàs, er mwyn i bawb gael gweld ar yr un pryd, Duw a wŷyr. Roedd pobl yn plygu i mewn yn agos, agos at y cyfnas, fel pe baen nhw'n chwilio am rywbeth neu'n ceisio gweld rhywbeth nad oedd yno. Roedd eraill wedyn yn darllen y paneli nesaf at y lluniau yn fanwl iawn, a phrin yn taro cip ar y peintiadau eu hunain.

1. Gan ei fod e'n mynd i'r stryd hon yn aml, roedd y bachgen yn gallu...

- a. mynd i flaen y ciw'n hawdd.
- b. cerdded heibio heb fod pobl yn sylwi arno.
- c. dangos y ffordd i mewn i'r amgueddfa i ymwelwyr.
- ch. dysgu sut roedd y llinellau o bobl yn ffurfio.

2. Gwaith Tomàs oedd...

- a. helpu'r bobl yn y ciwiau.
- b. gwau rhwng y bagiau.
- c. dwyn arian twristiaid.
- ch. cyfieithu o'r Saesneg, y Ffrangeg neu'r Almaeneg.

3. Diflannodd y bachgen am gyfnod ar ddechrau'r prynhawn...

- a. oherwydd bod angen siesta arno.
- b. er mwyn mynd i mewn i'r amgueddfa.
- c. i wneud yn siŵr na fyddai'r un bobl yn y stryd.
- ch. i fynd ar helpa arall.

4. Y rheswm pam aeth Tomàs i mewn i'r 'museu' oedd ei fod...

- a. eisiau gwybod pam bod cymaint o bobl eraill yno.
- b. yn chwilio am 'gwsmeriaid'.
- c. eisiau gweld y lluniau yn yr amgueddfa.
- ch. wedi ymuno â'r ciw ar ddamwain.

Gwaith cartref - Uned 5

1. Gwybodaeth o iaith

Ysgrifennwch y ffurf gywir yn y bwloch.

i. cynhaliwyd cynhaliodd cynhelir cynhelid

..... y cyngor gyfarfod yn y neuadd ddoe.

..... cyfarfod gan y cyngor yn y neuadd bob wythnos pan oeddwn i'n blentyn.

..... cyfarfod gan y cyngor yn y neuadd ddoe.

..... cyfarfod gan y cyngor yn y neuadd yfory.

ii. cosbid cosbodd cosbir cosbwyd

..... plentyn sy'n gadael safle'r ysgol heb ganiatâd yr athro o hyn ymlaen.

..... yr athro y plentyn am adael safle'r ysgol heb ganiatâd.

..... y plant am adael safle'r ysgol heb ganiatâd ddoe.

..... y plant drwy'r amser am adael safle'r ysgol pan oedden nhw yn yr ysgol gynradd.

iii. croesawodd croesewir croesawyd croesewid

..... ffoaduriaid i Gymru pan fyddan nhw'n ffoi rhag rhyfel.

..... faciws i Gymru yn ystod yr Ail Ryfel Byd.

..... arweinydd y cyngor y ffoaduriaid i'r ardal.

..... y ffoaduriaid i'r ardal y llynedd.

2. Darllen – Llythyrau ffurfiol

Darllenwch y llythyrau isod, ac atebwch y cwestiynau sy'n dilyn.

Llythyr 1

Ieuan Richards

Prif Weithredwr

Awdurdod Iechyd Bro Aberheli

20 Hydref 2020

Annwyl Mr Richards,

Ysgrifennaf atoch i dynnu sylw at y driniaeth a gafodd fy mam, Mrs Beryl Huws, yn Ysbyty Cyffredinol Aberheli yn ddiweddar. Mae Mam yn 90 oed a hyd yn gymharol ddiweddar, mae hi wedi mwynhau bywyd llawn heb orfod dibynnu ar y Gwasanaeth Iechyd Gwladol o gwbl. Gweithiodd am dros ddeng mlynedd ar hugain fel nyrs ardal yn nhref Glanwylan a'r cylch ac mae hi'n adnabyddus iawn yn ei chymuned fel menyw sydd wedi gofalu am drigolion y fro o bob oedran, o'r crud i'r bedd.

Newidiodd hyn oll tua deufis yn ôl, pan gwmpodd hi yn yr ardd gefn a thorri nifer o asennau. Ar y pryd, roedd ar ei phen ei hun ac yn gorwedd yn ddiymadferth, mewn poen am dros dair awr nes i'm gwraig, Gaynor, alw ar ei ffordd i'r siopau lleol. Aeth hi â Mam yn syth i Adran Achosion Brys Ysbyty Glanwylan. Ar ôl aros am dros bedair awr cyn i rywun ddod i gynnig unrhyw driniaeth, penderfynwyd y byddai'n gorfod cael ei throsglwyddo i Ysbyty Cyffredinol Aberheli (dros ugain milltir i ffwrdd) achos nad oedd digon o staff arbenigol yng Nglanwylan i roi'r driniaeth briodol iddi.

Pan gyrhaeddodd Ysbyty Aberheli, roedd yn rhaid iddi aros am awr arall cyn iddynt ddod o hyd i wely iddi ac erbyn hyn, roedd hi mewn tipyn o boen ac yn dechrau drysu. Cymraeg yw iaith gyntaf Mam ac nid oedd yn hawdd iddi ei mynegi ei hun i'r staff a oedd yno ar y pryd gan nad oedd neb yn medru cyfathrebu â hi yn ei hiaith ei hun. Treuliodd gyfnod o fis yn Aberheli, lle cododd firws ar ben popeth arall. Mae'n anodd credu bod gennych 'weithdrefnau addas' i gadw'r lle'n lân, fel y mae eich gwefan yn ei honni. Pan oedd Mam yn ddigon iach i ddod adre, nid oedd ambiwlans ar gael, felly bu'n rhaid i mi adael y gwaith yn gynnar a mynd draw i'w nôl hi.

Mae profiad Mam o'r Gwasanaeth Iechyd y bu hi mor ffyddlon iddo dros gymaint o flynyddoedd wedi bod yn warthus; ni ddylai unrhyw un orfod aros a chael ei drin yn y fath fodd. Mae mawr angen chwistrelliad o arian i wella'r sefyllfa yn yr ysbyty hwn, hyd y gwelaf i. Byddai'n ddigon gwael i rywun yr un oed â mi, ond i wraig 90 oed sy'n byw ar ei phen ei hun, mae'n anfaddeuol. Edrychaf ymlaen at dderbyn eich ymateb i'r pwyntiau hyn.

Yn gywir,

Sid Huws

Llythyr 2

Gerddi'r Orsedd
Glanwylan

30 Hydref 2020

Annwyl Mr Huws,

Diolch am gysylltu ag Awdurdod Iechyd Bro Aberheli (AIBA). Roedd yn ddrwg iawn gennyf ddarllen am brofiad eich mam, Mrs Beryl Huws, yn Ysbytai Glanwylan ac Aberheli. Mae gennyf innau riant o'r un oed, a gwn yn iawn sut deimlad yw pryderu am rywun oedrannus.

Gallaf eich sicrhau nad yw'r gwasanaeth a dderbyniodd yn cydymffurfio â'r safonau disgwyliedig yn ôl Siarter y Claf AIBA. Ar ôl gwneud ymholiadau pellach ynglŷn â'r hyn a ddigwyddodd pan aethpwyd â Mrs Huws i adran achosion brys Ysbyty Glanwylan, mae'n debyg fod lefel y staffio'n is na'r disgwyl oherwydd graddfeydd absenoldeb uwch na'r arfer.

O ganlyniad i hynny, penderfynwyd mynd â Mrs Huws i Ysbyty Aberheli i gael triniaeth. Mae'n dipyn o syndod i mi glywed nad oedd staff Cymraeg eu hiaith ar gael. Mae canran uchel o'r staff nyrsio a gweinyddu'n medru'r Gymraeg yn barod, ac mae'r Awdurdod wedi buddsoddi'n helaeth mewn cyrsiau i wella sgiliau iaith y gweithlu, er mwyn ateb y galw.

Cynhelir safonau hylendid uchel iawn yn holl ysbytai AIBA, a byddwn i'n dadlau bod y datganiad a welsoch ar ein gwefan yn dal dŵr o ran yr ysbyty hwn. Er hynny, mae'n anorfod, o bryd i'w gilydd, y bydd rhai o'n cleifion hŷn yn codi firws neu haint pan fyddant yn aros yma am gyfnod cymharol hir.

I droi at eich pwynt olaf, sef prinder ambiwlansys i fynd â Mrs Huws adref, fe gofiwch ar y pryd ein bod newydd gael cyfnod o oerfel ofnadwy a galwadau lu ar y Gwasanaeth Iechyd. Nid oedd y Swyddfa Dywydd wedi rhoi rhybudd am yr oerfel annisgwyl, felly nid oedd modd rhagweld y pwysau ofnadwy oedd arnom. Oherwydd hynny, bu'n rhaid sicrhau bod y gwasanaeth ambiwlans yn rhoi blaenoriaeth i gludo achosion brys. Cafwyd dros gant o'r rheini ar y diwrnod hwnnw.

I gloi, mae'r baich sydd ar y Gwasanaeth Iechyd yn drwm ac yn amrywio o ddydd i ddydd, a chytunaf gant y cant â chi mai cyllid ychwanegol yw'r ateb tymor hir yn Aberheli fel ym mhobman arall. Oherwydd cyfuniad o nifer o amgylchiadau anffodus y tro hwn, ni dderbyniodd Mrs Huws wasanaeth o'r safon y dylai fod wedi'i dderbyn. Hoffwn ymddiheuro ar ran AIBA i Mrs Huws ac i chithau am y diffygion hyn. Yr ydym wedi adolygu ein systemau derbyn cleifion i geisio osgoi profiadau tebyg yn y dyfodol.

Yn gywir,

Ieuan Richards

Awdurdod Iechyd Bro Aberheli

Atebwch y cwestiynau isod gan ddefnyddio eich geiriau eich hun. Does dim rhaid ateb mewn brawddeg lawn. Rhowch ddigon o wybodaeth i ateb y cwestiwn, a pheidiwch â rhoi gwybodaeth ddiangen.

i. Sut roedd iechyd cyffredinol Beryl Huws cyn y ddamwain?

.....

ii. Pam roedd hi'n anodd i Beryl Huws gyfathrebu â'r staff yn Ysbyty Aberheli?

.....

iii. Beth sy'n gyffredin rhwng Sid Huws ac Ieuan Richards o safbwynt teulu?

.....

iv. Pam roedd rhaid symud Beryl Huws i Ysbyty Aberheli?

.....

v. Sut mae Awdurdod Iechyd Bro Aberheli'n ceisio cynyddu'r gwasanaeth Cymraeg, yn ôl Ieuan Richards?

.....

vi. Sut roedd y tywydd wedi achosi problem i Mrs Huws?

.....

vii. Beth sydd ei angen ar y Gwasanaeth Iechyd, yn ôl y ddau lythyrwr?

.....

viii. Ym mha ffordd mae barn y ddau lythyrwr am Ysbyty Aberheli'n wahanol?

.....

3. Ysgrifennu

Aethoch chi i weld cyngerdd Cymraeg yn ddiweddar, ond cododd nifer o broblemau. Ysgrifennwch adolygiad ohono, gan nodi:

- beth oedd i fod i ddigwydd;
- sut llwyddon nhw i gynnal y cyngerdd heb y prif artist;
- beth oedd ymateb y gynulleidfa.

Dylech chi ysgrifennu rhwng 190 a 210 o eiriau.

Y Ganolfan
Dysgu Cymraeg
Genedlaethol —
National Centre
for Learning Welsh

www.dysgucymraeg.cymru